

Rad sudova specijaliziranih za kaznena djela koja uključuju zlorabu ilegalnih droga

---

Ujčić, Lea

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:858844>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Rad sudova specijaliziranih za kaznena djela koja uključuju zlouporabu ilegalnih droga

Lea Ujčić

Zagreb, lipanj, 2018.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Rad sudova specijaliziranih za kaznena djela koja uključuju zlouporabu ilegalnih droga

Ime i prezime studenta

Lea Ujčić

Ime i prezime mentora

Ljiljana Mikšaj-Todorović

Zagreb, lipanj, 2018.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad „Rad sudova specijaliziranih za kaznena djela koja uključuju zlouporabu ilegalnih droga“ i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Lea Ujčić

Mjesto i datum: Zagreb, lipanj, 2018.

SAŽETAK:

Rad sudova specijaliziranih za kaznena djela koja uključuju zlouporabu ilegalnih droga

Ime i prezime studentice: Lea Ujčić

Ime i prezime mentorice: Ljiljana Mikšaj-Todorović, prof.dr.sc.

Program/modul: Socijalna pedagogija/odrasli

Problem ovisnosti o drogama globalni je socijalni, ali i zdravstveni problem suvremenog svijeta. Među najteže posljedice zlouporabe ilegalnih droga za društvo, uz ekonomske štete i zdravstvene probleme, ubraja se kriminal i kriminalno ponašanje koje se vezuje uz ilegalne droge. Svrha ovog rada je upoznavanje sa sudovima koji uzimaju u obzir vezu između činjenja kaznenih djela i ovisnosti o alkoholu i ilegalnim drogama. U SAD-u institucija Drug Court (Sud specijaliziran za kaznena djela koja uključuju zlouporabu ilegalnih droga) povezuje pravosudni sustav i program rehabilitacije s ciljem smanjenja ovisnosti i recidivizma.

U radu je iznesena kratka povijest nastanka i razvoja sudova za droge u SAD-u, od povoda za stvaranje prvog suda 1989. godine do sadašnje brojke od preko 3000 sudova.

U fazi formiranja sudova za droge, Ministarstvo pravosuđa-ured za sudove za droge, razvilo je deset ključnih komponenti koje pružaju pregled filozofije rada i zahtjeva sudova za droge, objedinivši ih u dokumentu „10 key components“. U tom je dokumentu detaljno obrađen proces odabira kandidata za pristupanje sudu, rad tretmanskog i pravosudnog osoblja kao i njihova suradnja, uloga zajednice, metode kontrole optuženika, ali i kontrole rada suda. Uz svaku komponentu pojašnjena je svrha i mjerilo uspješnosti koje ovaj rad prenosi.

S obzirom da je svrha ovog rada dati osvrt na potrebu za implementacijom ovih sudova u hrvatski pravosudni sustav, izneseni su rezultati istraživanja i epidemiološki podatci o stanju u Republici Hrvatskoj. Dan je pregled broja ovisnika, broja počinjenih kaznenih djela vezanih uz zlouporabu ilegalnih droga te broja ovisnika među zatvorenicima.

Autorica smatra kako bi sudovi za droge u Republici Hrvatskoj sucima omogućili specijalizaciju za određeno područje i olakšali praćenje slučajeva. Mogli bi biti regionalno organizirani te se baviti onim problemima koji su u toj regiji najzastupljeniji. Autorica smatra kako bi njihov rad bio vrlo koristan s obzirom da bi pružili mogućnost boljeg rješavanja kompleksnim problema vezanih uz ovisnost i recidivizam.

U nastavku rada preneseni su zaključci autora nekoliko studija uspješnosti rada sudova za droge u SAD-u. Uglavnom se slažu kako je pristupanje sudu za droge za počinitelja i za zajednicu bolje od izdržavanja kazne zatvora. Ističu kako je teško provesti longitudinalno istraživanje uspješnosti na razini SAD-a zbog mnogobrojnosti ovih sudova, ali i međusobnim razlikama u tretmanskim mogućnostima i podršci zajednice.

Moguća uloga socijalnih pedagoga u radu suda bila bi u procesu tretmana, ali i stvaranju spona između suda i ustanova koje pružaju tretman. Zbog specifičnih kompetencija mogu djelovati kao medijatori, edukatori, evaluatori i supervizori u svim procesima vezanim uz šire područje djelovanja suda.

Ključne riječi: sud, droga, tretman, ovisnost

SUMMARY

The work of courts specialized in crimes involving the abuse of illegal drugs

Student: Lea Ujčić

Mentor: Ljiljana Mikšaj-Todorović, PhD

Program/module: Social Pedagogy/Adults

Drug addiction is a global social and health issue of the modern world. Crime and criminal behaviour connected with illegal drugs, alongside economic damages and health issues, are some of the most severe consequences for society. The purpose of this paper is to provide information about courts which take in account the connection between felonies and use of illegal drugs. In the USA there is an institution called the Drug Court which connects the judicial system with rehabilitation programs and its purpose is to lower addiction and recidivism rates.

This paper brings a short history of creation and development of Drug Courts in the US, from the causes that led to founding of the first drug court in 1989. to over 3000 existing courts today.

In the process of creating Drug Courts, the Ministry of Justice – Drug Court office developed a document named “10 key components” giving an overview of the purpose and demands of the courts. This document defines the process of admission for the offenders, the role of judicial and treatment staff as well as their collaboration, the role of the community, means of supervision for the offenders, but also for the Drug Courts. Every key component comes with the explanation of its purpose and performance benchmarks which have been accounted for in this paper.

Given that the purpose is to give an overview of the need for implementing these courts in Croatian justice system, this paper brings results of research and epidemiological data about the conditions in the Republic of Croatia. The data includes number of addicts, number of felonies connected with the use of illegal drugs and number of prisoners that are addicts.

The author thinks that Drug Courts could facilitate monitoring of cases and give a chance to Croatian judges to specialize in certain fields. They could be regionally organized and deal with the issues most important to the local community. The author thinks their work would be very useful due to the fact they would give a chance to deal better with addiction and recidivism.

The next part brings the conclusions reached by the authors of various Drug Court evaluation studies in the USA. They mostly agree that admission to Drug Court is better than jail sentence for the offender but also for the community. They underline the fact that it is difficult to conduct long term evaluation study for the whole USA because of the large number of these courts, but also because of the differences in treatment providing possibilities and community support.

The potential role of social pedagogists in Drug Courts is in the process of treatment but also in creating a bridge between the courts and the institutions providing treatment.

Giving their specific skills they can act as mediators, educators, evaluators and supervisors in all the processes connected with the wide area of court operations.

Key words: court, drugs, treatment, addiction

Sadržaj:

1. Uvod	1
2. Ciljevi rada	3
3. Povijest osnivanja sudova za droge.....	3
4. Deset glavnih odrednica	7
5. Problem ovisnosti u Republici Hrvatskoj.....	27
5.1. Epidemiološki podatci	27
5.2. Kriminalitet.....	28
5.3. Zatvorenici ovisnici	29
6. Procjena potrebe osnivanja sudova za droge u Republici Hrvatskoj	30
7. Evaluacija rada sudova za droge u SAD-u.....	31
8. Moguća uloga socijalnog pedagoga u radu potencijalnih sudova za droge u RH.....	37
9. Zaključak	39
10. Literatura	41

1. Uvod

Problem ovisnosti o drogama globalni je socijalni, ali i zdravstveni problem suvremenog svijeta. Postoje različite definicije ovisnosti, no sve uključuju ponavljajuću snažnu motivaciju za uključivanje u aktivnosti bez vrijednosti za preživljavanje, koja se stječe i obnavlja kroz sudjelovanje u toj aktivnosti, neovisno o rizicima i šteti koju donosi. (Maloić i sur., 2010). Razvijanje problema zlouporabe droga vodi do krize društva i obitelji, ugrožavanja temeljnih društvenih vrijednosti te porasta kriminala i kažnjivog ponašanja (World Drug Report 2009; prema Ivandić Zimić, 2010). Galić (2007) navodi kako droga čovjeku mijenja psihofizičko ponašanje te ga vodi do sukoba s normama zajednice u kojoj živi.

Zlouporaba opojnih droga i ovisnost kao njezina posljedica pogađaju sve društvene slojeve, društvene zajednice i sve zemlje. U mnogim zemljama taj problem zauzima vrlo visoko mjesto na ljestvici prioriteta vezanih uz nacionalnu sigurnost i zdravlje nacije. Uz ovaj je problem vezano i širenje zaraznih bolesti poput HIV-a, hepatitisa te spolno prenosivih bolesti. Ovisnički način života vodi do općeg slabljenja organizma pa je smrtnost među ovisnicima veća nego u općoj populaciji iste dobi (Petković, 2009).

Pojava ovisnosti o drogama kod pojedinca ovisi o nizu bio-psiholoških i socioloških čimbenika (Klarin 2002, prema Ivandić Zimić, 2010). Butorac (2010) navodi kako na razvoj pojedinca, osim specifičnog utjecaja same psihoaktivne tvari, od rođenja djeluje okolina koja ga modelira (obitelj, škola, vršnjaci i šira zajednica). Ovisnost o drogama kao takva, predmet je istraživanja mnogih stručnjaka s područja socijalne pedagogije, psihologije, sociologije, socijalnog rada, medicine, biologije, kemije i prava.

Postavlja se pitanje rješivosti problema ovisnosti, te pitanje zadovoljstva ako se zadrži u granicama „društvene prihvatljivosti“. Problem ovisnosti zahtijeva da se njegovom rješavanju pristupi s globalne, regionalne i nacionalne razine s osnovnim ciljem da se zaustavi rastuća pojava ovisnosti o drogama, zlouporaba droga i kriminal vezan uz zlouporabu droga. Problem zlouporabe opojnih droga prepoznat je od strane međunarodne zajednice što je rezultiralo nizom međunarodnih konvencija i protokola koji reguliraju područje vezano uz zlouporabu i krijumčarenje opojnih droga, psihotropnih tvari te prekursora (Petković, 2009). Među spomenutim konvencijama ističu se „Jedinstvena konvencija o opojnim drogama“ iz

1961. te „Konvencija UN-a protiv nedozvoljenog prometa opojnim drogama i psihotropnim tvarima“.

Raširenost konzumiranja, proizvodnje i stavljanja u promet droga s obzirom na stupanj ugrožavanja zdravlja ljudi i posljedice na zajednicu u cjelini iziskuje medicinske mjere, široku edukaciju i poduzimanje represivnih mjera. Neke od najstrožih represivnih mjera usmjerene su prema suzbijanju organiziranog kriminala koji nadzire međunarodne tokove opojnih droga (Tripalo, 2003). Trgovina drogom jedna je od najbitnijih sastavnica organizirane kriminalne djelatnosti u svijetu, a uz trgovinu oružjem i ljudima čini najbrojniju nezakonitu trgovinu na svjetskom tržištu (Milivojević, 2008). Klarić (2007) navodi kako se ilegalna proizvodnja droge u svijetu može mjeriti u tisućama tona.

Cvjetko (2003) navodi kako je za rješavanje problema vezanih uz konzumaciju droga potreban multidisciplinarni pristup i analiza svega što je na tom području već učinjeno te postalo općeprihvaćeno.

Pravosudni se sustav morao se prilagoditi ne bi li što bolje funkcionirao u borbi protiv zlouporabe opojnih droga. U ovom će radu bit riječi o radu sudova koji uzimaju u obzir vezu između činjenja kaznenih djela i ovisnosti o alkoholu i opojnim drogama. Za sudove za drogu važna je tamna brojka onih ovisnika koji su počinili kaznena djela i obratno, koliko je ovisnika među počiniteljima. Iako se može pretpostaviti da mnogi ovisnici recidiviraju, taj problem nije dovoljno istražen i populariziran. Nameću se dva pitanja:

1. Koliko opterećenje na pravosudni sustav vrše ovisnici recidivisti?
2. Je li ispravan pristup opetovanog kažnjavanja počinitelja ovisnika, zanemarujući pritom ovisnost kao jedan od primarnih razloga za počinjenje kaznenih djela?

U pravosudnom sustavu SAD-a nailazimo na zanimljiv primjer multidisciplinarnog pristupa rješavanju ovog problema. U instituciji Drug Court (Sud specijaliziran za kaznena djela koja uključuju zlouporabu ilegalnih droga) povezan je pravosudni sustav i program rehabilitacije s ciljem smanjenja ovisnosti i recidivizma. Do formiranja takvih institucija doveo je problem preopterećenosti pravosudnog sustava i prenapučenosti zatvora, u kojima su znatnu brojku činili upravo ovisnici recidivisti (Belenko, 1998). Sudovi za droge spadaju pod sudove za rješavanje problema (eng. problem solving courts), a tu još spadaju sudovi za mentalno zdravlje, sudovi za branitelje i obiteljski sudovi (Winick, 2003).

Svrha ovog rada je upoznavanje sa spomenutim sudovima, razlozima osnivanja, osnovnim načelima funkcioniranja i saznanjima iz evaluacijskih studija njihovog rada. Također, svrha je ovog rada dati pregled stanja u Republici Hrvatskoj s prijedlozima za implementaciju sličnog pravosudnog modela.

2. Ciljevi rada

S obzirom na ranije spomenute probleme zlouporabe ilegalnih droga i ovisnosti o drogama te primjer multidisciplinarnog pristupa rješenju, ciljevi ovog rada jesu informiranje o razlozima i povijesti osnivanja sudova specijaliziranih za kaznena djela koja uključuju zlouporabu ilegalnih droga.

Slijedi analiza formalnih dokumenata Sjedinjenih Američkih Država koji oblikuju Sudove specijalizirane za kaznena djela koja uključuju zlouporabu ilegalnih droga (u daljnjem tekstu: Sudovi za droge), s obzirom na njihovu dostupnost i opširnost. Ta će analiza doprinijeti ispunjenju svrhe rada.

Osim analize formalnih dokumenata, rad će dati osvrt na zaključke raznih istraživanja i radova koji su procjenjivali uspješnost rada sudova za droge te će se iznijeti procjena potrebe implementacije takvih sudova u pravosudni sustav Republike Hrvatske.

3. Povijest osnivanja sudova za droge

Prvi specijalizirani sud za kaznena djela koja uključuju zlouporabu ilegalnih droga nastao je 1989. godine u okrugu Miami-Dade, savezna država Florida, SAD. S obzirom na to kako su se mnogi slučajevi konstantno ponavljali i vraćali u sustav, odlučeno je kako se taj proces mora prekinuti i kako treba stremiti ka pronalasku kvalitetnijeg načina za nošenje s tim problemom. Pronađeno je rješenje koje je uključivalo kombinaciju rehabilitacijskog tretmana i strukture i autoriteta institucije suda. Cilj je bio djelovati na sudionike sudskog postupka i dovesti do promjene ponašanja i stila života. Specijalizirani sud u okrugu Miami-Dade

potaknuo je nacionalnu revoluciju koja je uvelike promijenila pravosudni sustav Sjedinjenih Američkih Država (NADCP, 2017).

Ovaj specijalizirani sud osmišljen je kako bi se u pravosudni sustav ukomponirao tretman, ne bi li se prijestupnicima s poviješću zlouporabe droga osiguravao nadzor, ali i sankcioniranje kada je to potrebno, od strane sudova. Pokret nastanka sudova za droge koji izriču kazne prijestupnicima nastao je zbog brzo razvijajuće realnosti da će odluka nacije o rješavanju problema zlouporabe droga putem mehanizama za provođenje zakona predstavljati značajne izazove za sudove (King i Pasquarella, 2009).

Specijalizirani sudovi potaknuli su veliki nacionalni interes te su pružili nadu dugoročnom smanjenju zlouporabe ilegalnih droga među ovisnicima i zatvoreničkom populacijom. Međutim, ideja stvaranja sudnica specijaliziranih za slučajeve povezane s zlouporabom ilegalnih droga nije novitet. Belenko (1998) navodi kako su početkom 1950-ih i 1970-ih godina takvi sudovi postojali u New Yorku i Chicagu, kada je heroin bio primarna zlopotrebljavana ilegalna droga među počiniteljima kaznenih djela. Ovakvi sudovi, iako su predstavljali odgovor na donošenje oštrijih zakona o drogi, pružali su samo limitirani pristup rehabilitacijskom tretmanu za ovisnike.

Posljednjih dvadesetak godina razvijene su razne metode i programi za tretman počinitelja kaznenih djela vezanih uz zlouporabu ilegalnih droga koje su provedene u različitim točkama pravosudnog procesa. Neki specijalizirani sudovi proizašli su iz postojećih programa čiji je cilj bio uključivanje okrivljenika u rehabilitacijski program, primjerice „Treatment Alternatives to Street Crime (TASC) odnosno „Rehabilitacija kao Alternativa Uličnom Zločinu“, programi diverzije bez pokretanja kaznenog postupka i probacija (Belenko, 1998). Nažalost, ti su programi često bili nedosljedni i neprimjereno korišteni, u većini slučajeva nedovoljno učinkoviti. Superviziju rehabilitacijskog tretmana obavljale su razne ustanove te je zbog toga bilo problematično pratiti napredak ili poštivanje zadanih uvjeta od strane okrivljenika (Belenko, 1998).

Do travnja 1998. sudovi za droge implementirani su u 275 jurisdikcija diljem Sjedinjenih Američkih Država. Model sudova za droge podosta se razlikuje od prethodnih nastojanja pružanja tretmana počiniteljima koji imaju problem s zlouporabom ilegalnih droga. U modelu sudova za droge, različite sastavnice sustava kaznenog pravosuđa i sustava za smanjenje zlouporabe opojnih droga rade zajedno kako bi pokušali iskoristiti moć prisile suda za promicanje apstinencije i prosocijalnog ponašanja (Belenko, 1998).

Za počinitelje nenasilnih kaznenih djela vezanih uz zlouporabu ilegalnih droga kakvima se sudovi za droge bave, presuda bi uključivala probaciju ili kaznu uz vrlo malo tretmana ili nadzora. Struktura i procedure sudova za droge rezultiraju češćim i kvalitetnijim nadzorom nad počiniteljem nego što se inače vrši, pogotovo u početcima kriminalnih karijera osuđenika (Belenko, 1998).

Sudski postupci, testiranja na droge, nadzor i liječnički kontakti znatno su češći u modelu sudova za droge nego u drugim oblicima nadzora u zajednici. Ključni ciljevi većine sudova za droge jesu smanjenje obujma problema zlouporabe droge i povezanog kriminalnog ponašanja zadržavanjem počinitelja u tretmanu; dovesti stručnjake iz područja zlouporabe droge u jednu sudnicu; rješavati druge potrebe optuženika kroz procjenu i učinkovito upravljanje predmetima; i osloboditi pravosudne resurse za rješavanje slučajeva koji nisu povezani s zlouporabom kaznenih djela (Belenko, 1998).

Hora (2002) navodi kako je kao odgovor na problem začaranog kruga zlouporabe droge, zatvaranja u penalne ustanove, neuspjeha probacije ili uvjetnog otpusta te recidivizma stvoren prvi Sud za droge. Tek je nedavno tretman i teorijska pozadina procesa tretmana implementiran u temelj sudova za droge i služi za poboljšanje funkcioniranja istih.

Tradicionalne metode rješavanja problema zlouporabe droga u pravosudnom sustavu dovele su do zatvaranja velikog broja osuđenika i prenatrpanosti penalnih ustanova. Broj počinitelja koji su osuđeni na služenje kazne zatvora zbog kaznenih djela koja uključuju zlouporabu ilegalnih droga porastao je za dvanaest puta od 1980. do 1998. godine (Hora, 2002).

Hora (2002) navodi kako su 1996. godine počinitelji kaznenih djela vezanih uz zlouporabu ilegalnih droga činili 60% federalne zatvorske populacije, 23% državne zatvorske populacije i 22% okružne zatvorske populacije. Početkom 1990-ih, pravosudni je sustav došao do spoznaje da samo zatvaranje ne prekida začarani krug zlouporabe droga i kriminalnog ponašanja. Nadalje, prihvaćanje medicinskog modela ovisnosti i definicije ovisnosti kao kronične recidivirajuće bolesti potaknulo je veći interes za tretman i rehabilitaciju kao odgovarajući odgovor na kriminalno i kažnjivo ponašanje ovisnika (Stinchcomb, 2010).

Nakon stvaranja sudova za droge, osnivači sudova nisu mnogo razmišljali o tretmanskoj osnovi sudova. Sudovi za droge osnovani su kao odgovor na veliki broj

počinjenih kaznenih djela te na nezadovoljstvo dotadašnjim sustavom i njegovim načinom funkcioniranja. Osnivači terapijske rehabilitacije smatrali su sudove za droge "laboratorijima" koji pružaju znanstvenicima mjesto za generiranje i pročišćavanje tretmanskog pristupa. Dodatno, kada su se prvi sudovi za droge razvili nisu imali jaku institucionalnu podršku. Proteklih godina dogodile su se nevjerojatne promjene u sudovima za droge, u njihovim sudskim temeljima, njihovoj institucionalizaciji i priznanju njihove vrijednosti (Hora, 2002).

U 2004. godini 53% zatvorenika u državnim zatvorima potvrdilo je da imaju problem s zlouporabom ovisnosti, ali samo 15% istih se profesionalno liječilo. Kaznena djela vezana uz zlouporabu droga i dalje predstavljaju veliko i skupo opterećenje američkom društvu, koje naponi za smanjenje opskrbe nisu uspjeli spriječiti. Ured za nacionalnu politiku nadzora nad drogama procijenio je da je 1998. godine ilegalna zlouporaba droga koštala amerikance 31,1 milijarde dolara zbog troškova kaznenog pravosuđa, 30,1 milijardu dolara zbog izgubljene produktivnosti i 2,9 milijarde dolara troškova vezanih uz oštećenje imovine i viktimizaciju (King i Pasquarella, 2009). Ovakvi podatci potvrđuju važnost rada sudova za droge s obzirom da su podatci o financijskim izdacima države za počinitelje kaznenih djela često prvi (često i jedini) razlog za razmišljanje o nekim novim alternativnim mogućnostima rješavanja problema.

Pokret sudova za droge odražava želju da se pomakne naglasak od pokušaja borbe protiv droge smanjenjem zaliha na rješavanje potražnje za drogom kroz tretman liječenja ovisnosti. Sudovi za droge koriste pravosudni sustav ne bi li riješili problem ovisnosti putem integriranog skupa socijalnih i pravnih usluga umjesto da se samo oslanja na sankcije poput zatvorske kazne ili probacije. Mnogi su autori pokušali iznijeti opća saznanja o djelovanju i učinkovitosti sudova za droge te istaknuti potencijalne probleme i područja na kojima je potrebno poraditi (King i Pasquarella, 2009).

Unatoč općim indikacijama djelotvornosti sudova za droge, gotovo dva desetljeća nakon njihova uvođenja ostaju brojna pitanja. Budući da su sudovi za droge dizajnirani i djeluju na lokalnoj razini, postoje temeljne razlike koje dovode do problema s njihovom usporedbom. Iako se opći okvir može koristiti u raznim programima, program „diverzije“ za određene kategorije osuđenika kod kojih se pokazala povezanost između zloupotrebe droga i činjenja kaznenih djela, specifični kriteriji odabira, protokoli za presuđivanje, vrste nadzora i postupci za opoziv mogu se dramatično razlikovati (King i Pasquarella, 2009).

Trenutno sudove za drogu možemo pronaći u Australiji, Austriji, Belgiji, Kanadi, Irskoj, Novom Zelandu, Norveškoj i Ujedinjenom Kraljevstvu (Csete i Tomasini-Joshi, 2015). Uz poticaje od strane Organizacije američkih država, brojne zemlje Latinske Amerike implementirale su ili su u postupku implementiranja sudova za droge ili srodnih sudova za rješavanje problema u svoj pravosudni sustav. To su Barbados, Bermuda, Čile, Kostarika, Dominikanska Republika, Jamajka, Meksiko, Surinam i Trinidad i Tobago. Organizacija američkih država ustrojila je američku Nacionalnu udruhu sudskih stručnjaka za suzbijanje korupcije, tijelo koje postavlja standarde za sudove za droge, kako bi pomogla u procesu implementacije sudova za droge u pravosudni sustav u Latinskoj Americi.

4. Deset glavnih odrednica

Dokument koji definira sudove specijalizirane za kaznena djela koja uključuju zlouporabu ilegalnih droga jest „10 key components“. U fazi formiranja sudova za droge, Ministarstvo pravosuđa-ured za sudove za droge, razvilo je deset ključnih komponenti koje pružaju pregled filozofije rada i zahtjeva sudova za droge (NCJRS, 2004).

Ključna odrednica 1.

Sudovi specijalizirani za kaznena djela koja uključuju zlouporabu ilegalnih droga integriraju pravosudni sustav i tretmanske usluge vezane za alkohol i droge.

Svrha

Svrha sudova za drogu je zaustaviti zlouporabu alkohola i opojnih sredstava te kriminalne aktivnosti vezane uz iste. Promiču oporavak pomoću koordiniranog tretmana za počinitelje ovisne o alkoholu i drogama. Za ostvarenje ovih ciljeva nužna je suradnja:

- sudstva
- tužiteljstva
- branitelja

- probacijske službe
- tretmanskog osoblja
- policijski službenika
- TASC programa (Treatment Alternatives to Street Crime – Tretmanska alternativa uličnom kriminalu)
- evaluacijske službe
- lokalnih udruga koje se bave problemom ovisnosti
- zajednice

Važna je i uloga edukacijskih programa, strukovnog usavršavanja i mogućnost smještaja. Združeni učinak svih ovih čimbenika može potaknuti i ohrabriti optuženike da prihvate pomoć koja im može promijeniti život.

Pravosudni sustav ima jedinstvenu mogućnost utjecanja na osobu neposredno nakon značajnih događaja poput uhićenja koji mogu djelovati kao okidač i u takvim okolnostima potaknuti ili primorati osobu da se uključi i ostane u tretmanu. Istraživanja pokazuju da pristupanje tretmanu uz sudsku obvezu polučuje slične rezultate kao i dobrovoljno sudjelovanje.

Sudovi za drogu implementiraju proces tretmana u više faza:

1. Faza stabilizacije – uključuje odvikavanje, inicijalnu procjenu za tretman, edukacijske programe i prepoznavanje ostalih potreba
2. Faza intenzivnog tretmana – uključuje individualno i grupno savjetovanje te ostale dostupne vrste terapije
3. Tranzicijska faza – nadzire proces reintegracije u zajednicu, zaposlenja, edukacije i ostalih popratnih aktivnosti

Mjerila uspješnosti

1. Inicijalno planiranje i cjelokupnu organizaciju tretmanskog procesa vodi skupina predstavnika pravosuđa, tretmanskog osoblja, pokroviteljskih agencija i relevantnih tijela lokalne zajednice.

2. Zajednički sastavljaju, razmatraju i donose dokumente koji definiraju svrhu i ciljeve sudova za drogu, selekcijske kriterije za optuženike, operativne postupke i mjere uspješnosti.
3. Apstinencija i ponašanje sukladno zakonu ciljevi su sa specifičnim i mjerljivim kriterijima praćenja napretka. Ti kriteriji uključuju:
  - poštivanje zahtjeva programa
  - izbjegavanje kršenja zakona
  - prestanak korištenja alkohola i droga
  - sudjelovanje u tretmanu
  - segmenti restorativne pravde
4. Sud i tretmansko osoblje u stalnoj su komunikaciji, često izmjenjujući nove informacije o razini uspješnosti pojedinog sudionika.
5. Sudac također ima aktivnu ulogu nadzirući sve faze tretmanskog procesa, djelujući s obzirom na pozitivne i negativne aspekte ponašanja sudionika.
6. Svakom je djelatniku uključenom u rad sudova za drogu osigurana interdisciplinarna edukacija. Svrha je bolje razumijevanje vrijednosti, ciljeva i operativnih procedura obuhvaćenih tretmanom i pravosuđem.
7. Kako bi se osigurao profesionalni integritet, osmišljeni su mehanizmi zajedničkog donošenja odluka i rješavanja konflikata među djelatnicima.

Ključna odrednica 2.

Zajedničkim konzistentnim pristupom tužiteljstvo i branitelj teže ostvarenju javne sigurnosti, poštujući pritom prava sudionika ostvarena u sudskom procesu.

Svrha

Kako bi olakšali provođenje tretmana, tužiteljstvo i branitelj nastupaju kao tim napuštajući pritom uobičajeni odnos koji imaju u sudnici. Jednom kad sud za drogu primi optuženika u program, fokus tima usredotočuje se na optuženikov oporavak i usmjeravanje ka ponašanju sukladno zakonu.

Tužiteljstvo ima zadaću zaštititi javnu sigurnost osiguravajući da je svaki kandidat prikladan za program te da prihvaća sve zahtjeve suda. Branitelj je odgovoran za zaštitu prava optuženika i potiče ga na aktivno sudjelovanje. Tužitelj i branitelj imaju važnu ulogu u koordiniranoj strateškoj reakciji suda na neprihvatljivo ponašanje.

Mjerila uspješnosti

1. Tužiteljstvo i branitelj sudjeluju u definiranju procesa odabira kandidata i kreiranju procedura koje garantiraju javnu zaštitu, ali i prava optuženika u procesu.
2. U početku sudskog procesa važno je osigurati stalne i stabilne uvjete. Sudac, tužiteljstvo i branitelj trebaju dobro funkcionirati kao tim i ne nastupati kao protivnici.
3. Zadaće tužiteljstva su:
  - razmatranje slučaja i procjena prikladnosti kandidata
  - podnošenje potrebnih pravnih dokumenata
  - sudjelovanje u koordiniranoj strategiji odgovora na nepoštivanje pravila (primjerice definiranje posljedica pozitivnog testa na drogu)
  - suzdržavanje od podizanja dodatnih optužnica u slučaju pozitivnog testa na drugu ili priznanja posjedovanja
  - donošenje odluka o tijeku optuženikova programa uzimajući u obzir uspješnost u tretmanu, a ne prethodno kriminalno ponašanje
4. Zadaće branitelja su:
  - pregledavanje svih pravnih dokumenata optužnice i programske dokumentacije
  - savjetovanje optuženika i upućivanje u način funkcioniranja i ulogu sudova za drogu, pravila sudjelovanja, posljedice nepoštivanja pravila te ukazivanje na posljedice sudjelovanja ili nesudjelovanja na optuženikovu dobrobit
  - upoznavanje optuženika s pravima kojih se privremeno ili trajno odriče
  - savjetovanje optuženika o alternativnim pravnim rješenjima i tretmanskim metodama te dugoročnim prednostima života bez droge
  - poticanje optuženika na iskren i direktan dijalog sa sucem, objašnjavajući da priznanje o korištenju alkohola ili droga neće rezultirati podizanjem nove optužnice

Ključna odrednica 3.

Optuženici koji ispunjavaju uvjete pristupanja sudu za droge rano se otkrivaju i uključuju u program.

Svrha

Uhićenje može biti vrlo traumatičan događaj. Stvara stresnu okolinu u kojoj ovisnosti dolaze na vidjelo, čineći poricanje gotovo nemogućim. Period neposredno nakon uhićenja pruža jedinstvenu mogućnost za intervenciju i upoznavanje vrijednosti tretmana.

Brzo i učinkovito djelovanje povećava povjerenje javnosti u pravosudni sustav. Dodatno, činjenica da se u procesu raspoređivanja slučajeva uzima u obzir zlouporaba alkohola i droga vodi ka boljem povezivanju pravosuđa i tretmana općenito.

Mjerila uspješnosti

1. Odabir kandidata temelji se na propisanim kriterijima. Svi službenici uključeni u pravosudni proces pregledavaju slučajeve s ciljem prepoznavanja potencijalnih sudionika sudova za drogu.
2. Potencijalni kandidati upoznaju se s uvjetima i prednostima sudjelovanja u programu.
3. Iskusni stručnjaci donose konačnu odluku o prikladnosti kandidata.
4. Prvi izlazak pred suca slijedi neposredno nakon uhićenja kako bi se osiguralo sudjelovanje u programu.
5. Sud zahtjeva da se odmah započne s tretmanom liječenja ovisnosti.

Ključna odrednica 4.

Sudovi za droge omogućuju neprekidanu dostupnost tretmana i rehabilitacijskih servisa.

Svrha

Kod različitih pojedinaca problemi zlouporabe alkohola i droga imaju različite uzroke i poprimaju različite oblike, a rezultat su kombinacije mnoštva životnih iskustava. Da bi

tretman bio uspješan mora na raspolaganju imati resurse iz primarne zdravstvene zaštite i koristiti usluge društvenih servisa za pomoć.

Iskustvo tretmana započinje u sudnici i nastavlja se kroz proces sudjelovanja optuženika. Drugim riječima, sudovi za drogu nude sveobuhvatno iskustvo tretmana, čiji se samo manji dio odvija u uobičajnim uvjetima za tretmanski proces. Pravosudni djelatnici i profesionalci koji sudjeluju u procesu tretmana zajedno čine terapijski tim.

Terapijski tim, kojeg čine tretmansko osoblje, sudac, odvjetnici, voditelji slučaja, supervizori i ostali djelatnici, treba održavati čestu i redovitu komunikaciju kako bi izvještaji o napretku sudionika bili pravodobni te kako bi se osigurala brza i koordinirana reakcija na svakonepoštivanje pravila suda. Postupci izvještavanja o napretku moraju biti jasno definirani u poslovniku suda.

Iako se prvenstveno bave kriminalnom aktivnošću i zlouporabom alkohola i droga, terapijski tim također treba razmotriti dodatne probleme koji se mogu pojaviti. To su primjerice problemi s mentalnim zdravljem, problemi s općim zdravstvenim stanjem, spolno prenosive bolesti, beskućništvo, neobrazovanost, nezaposlenost, obiteljsko nasilje te učinaka fizičkog i seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu. Ako se ne obrati pozornost na te probleme, razni čimbenici mogu umanjiti uspjeh pojedinca u liječenju i ugroziti poštivanje pravila programa. Navedeni problemi trebaju se uzeti u obzir prilikom planiranja procesa tretmana. Također, tretman mora biti jednak za sve, bez obzira na etničku pripadnost, spol, dob ili druge karakteristike sudionika.

Za mnoge zajednice koje nemaju odgovarajuće resurse za liječenje i tretman, sudovi za droge mogu pružiti vodstvo u pokušaju povećanja mogućnosti i dostupnosti raznih usluga podrške. Neki su sudovi za droge pronašli kreativne načine za povećavanje dostupnosti usluga, primjerice implementacija programa spremnosti za liječenje sudionika koji su na popisu čekanja za sveobuhvatne programe tretmana. U nekim su nadležnostima sudovi za droge oformili vlastite programe liječenja jer isti nisu postojali. Drugi sudovi za droge koristili su usluge javnog zdravstva i probacijske službe.

Mjerila uspješnosti

1. Odrađuju se inicijalne obrade za sve sudionike nakon čega sud i tretmansko osoblje periodično procjenjuju i potvrđuju prikladnost tretmana za svakog pojedinca:
  - Procjena pri ulasku u tretman, iako vrlo korisna, daje vremenski specifičnu „snimku“ potreba osobe i može se temeljiti na ograničenim i nepouzdanim informacijama. Stalna je procjena potrebna za praćenje napretka, promjenu plana tretmana i prepoznavanje znakova relapsa
  - Ako su dostupne različite razine tretmana, sudionici se uključuju u onaj program koji najviše odgovara njihovim potrebama.
  - Zdravstvena provjera i preporuke obavljaju se u ranoj fazi tretmana.
2. Usluge tretmana sveobuhvatne su:
  - Usluge trebaju odgovarati potrebama svih sudionika.
  - Usluge tretmana mogu uključivati, ali nisu ograničene na, grupno savjetovanje, individualno ili obiteljsko savjetovanje, prevenciju relapsa, grupe za program 12 koraka samopomoći, primarnu zdravstvenu zaštitu, općenitu edukaciju o zdravlju, medicinsku detoksifikaciju, programe o nasilju u obitelji, programe o utjecaju dugotrajnoj fizičkog i seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu i sl.
  - Ostale usluge mogu uključivati smještaj, stručno obrazovanje, edukacije o upravljanju financijama, kognitivno bihevioralna terapija, terapija upravljanja bijesom, meditacije i slične vježbe opuštanja.
  - Posebne usluge trebale bi biti omogućene za one sudionike koji imaju komorbiditet.
3. Usluge tretmana široko su dostupne:
  - Osobe s invaliditetom, osobe kojima engleski nije materinji jezik i/ili osobe koje su nepismene imaju mogućnost osiguranog smještaja
  - Do objekata u kojima se provodi tretman moguće je doći koristeći usluge javnog prijevoza
4. Financijska sredstva namijenjena za tretman adekvatna su, stabilna i posvećena sudu za drogu:

- Ne bi li osigurali neposrednu dostupnost usluga tretmana, ostvaruju se sporazumi između suda i pružatelja usluga tretmana koji se temelje na proračunu i preuzimanju obveze izvršenja uplate.
  - Različite strategije financiranja tretmana ravijene su na temelju privatnih i vladinih izvora, na lokalnoj, državnoj i nacionalnoj razini
  - Plaćanje naknada, novčanih kazni i restitucija dio je tretmana
  - Raspored naknada razmjern je platežnoj sposobnosti pojedinca. Međutim, nikoga ne treba odbiti isključivo zbog nemogućnosti plaćanja.
5. Usluge tretmana imaju kontrolu kvalitete:
- Izravni pružatelji usluga moraju posjedovati licencu kojom mogu dokazati stručnost prema prihvaćenim profesionalnim standardima
  - Tretmanskom osoblju pruža se mogućnost dodatnog usavršavanja, obrazovanja te kontinuirane supervizije
6. Tim za tretman odgovoran je za dostavljanje sudu točnih i pravovremenih informacija o napretku sudionika, a svaka je reakcija na napredak ili nepoštivanje pravila unaprijed propisana protokolom tretmana
7. Tretman je osjetljiv i relevantan po pitanju rase, kulture, religije, spola, dobi, etničke pripadnosti i seksualne orijentacije.

Ključna odrednica 5.

Apstinencija se nadzire učestalim testiranjima na alkohol i droge.

Svrha

Učestalo testiranje na alkohol i droge po nalogu suda, od iznimne je važnosti. Precizan sustav testiranja najobjektivniji je i najučinkovitiji način procjene uključenosti i praćenja napretka sudionika. Suvremena tehnologija pruža pouzdane načine provjere je li pojedinac nedavno koristio određene ilegalne droge. Nadalje, opće je poznata činjenica da alkohol doprinosi relapsu čak i kod pojedinaca čija primarna ovisnost nije alkoholizam.

Rezultati testiranja na alkohol i droge objektivno su mjerilo učinkovitosti tretmana te izvor važnih informacija za periodička izvješća o napretku tretmana. Testiranja pomažu u

oblikovanju postojećeg odnosa između suda i pojedinca. Pravovremeni i ispravni rezultati testiranja potiču sve uključene strane na otvorenost i iskrenost.

Testiranja čine srž nadzora koji sud provodi nad pristupnikom kako bi osigurao poštivanje pravila. Također, sudionik prima neposredne informacije o vlastitom napretku čime se aktivno uključuje u tretman, a izbjegava se samo pasivno primanje usluga.

Mjerila uspješnosti

1. Pravila i procedure testiranja na alkohol i droge temelje se na unaprijed određenim smjericama poput onih koje izdaje Američka udruga za probaciju i uvjetni otpust (American Probation and Parole Association). Važno je i održavati propisane standarde u laboratorijima s kojima je ostvarena suradnja i koji se bave analizom urina i drugih uzoraka.
2. Testiranja se mogu provoditi nasumično ili sukladno propisanom rasporedu, ali ne rjeđe od dva puta tjedno u prvim mjesecima tretmana. Učestalost u daljnjem tijeku tretmana ovisi o napretku sudionika.
3. Spektar testiranja mora biti dovoljno opsežan da osim glavne droge o kojoj je sudionik ovisan detektira i ostale potencijalne droge i/ili alkohol.
4. Testiranja moraju davati egzaktno i pouzdane rezultate. Elementi koji doprinose nepobitnosti i pouzdanosti testova uključuju, ali nisu ograničeni na:
  - Nadzor nad procesom davanja uzoraka urina.
  - Verifikacija autentičnosti uzorka.
  - Specifične, detaljno propisane procedure koje obuhvaćaju sve aspekte prikupljanja uzoraka urina, analize uzoraka i davanja rezultata.
  - Dokumentacija primopredaje uzoraka.
  - Procedure za kontrolu i potvrdu kvalitete procesa.
  - Procedure za verifikaciju točnosti testova kada je ista dovedena u pitanje.
5. U idealnim uvjetima rezultati testiranja trebali bi biti dostavljeni sudu i optuženiku unutar jednog dana. Sudovi za drogu funkcioniraju najbolje kada je omogućena pravovremena reakcija na nepoštivanje pravila. Vrijeme od prikupljanja uzorka do objave rezultata trebalo bi biti što kraće.
6. Sud mora biti promptno obavješten o sljedećim situacijama:
  - Pozitivni rezultati testiranja na drogu.
  - Izbjegavanje testiranja.

- Podmetanje tuđeg uzorka.
  - Manipuliranje vlastitim uzorkom.
7. Koordinirana strategija reakcije na nepoštivanje pravila uključuje trenutni odgovor na pozitivne rezultate testiranja, propuštena testiranja ili pokušaj varanja na testiranju.
  8. Sudionici trebaju apstinirati tijekom odgovarajućeg razdoblja prije završetka tretmana.

Ključna odrednica 6.

Postupanje suda određeno je koordiniranom strategijom.

Svrha

Jedan od glavnih principa tretmana ovisnosti o alkoholu i drogama jest da je ovisnost kronična recidivirajuća bolest. Trajnoj apstinenciji najčešće prethodi period smanjenja učestalosti korištenja alkohola i droga. Postizanje apstinencije je proces učenja te se iz svakog relapsa može ponešto naučiti o procesu oporavka.

Terapijske strategije usmjerene na prevenciju relapsa pomažu sudionicima nositi se sa stanjem ambivalencije prema potpunom oporavku, prepoznati situacije koje su trigeri i razviti vještine nošenja s visoko rizičnim situacijama. Ove se strategije implementiraju u samim počecima tretmana i naglašavaju za cijelo vrijeme trajanja. U konačnici sudionici nauče prepoznati i nositi se s trigerima, izbjegavati ili se bolje nositi s visoko rizičnim situacijama te apstinirati tijekom sve duljih razdoblja.

Apstinencija i javna sigurnost glavni su ciljevi sudova za drogu. U mnogih optuženika prisutni su povremeni pozitivni rezultati testiranja na droge u prvim mjesecima nakon pristupanja tretmanu. Razvoj ovisnosti dugotrajan je proces oblikovan mnogim čimbenicima pa su rijetki slučajevi u kojima optuženici postignu apstinenciju čim započnu s tretmanom. Čak i nakon dugotrajnijih perioda apstinencije većina optuženika povremeno ostvari pozitivan rezultat na testiranju.

Iako sudovi za drogu prepoznaju tendenciju relapsa, ne toleriraju nastavak korištenja alkohola i droga već primjereno reagiraju. Reakcije se intenziviraju u slučaju učestale pojave pozitivnih testova.

Napredak optuženika u sudskom procesu mjeri se poštivanjem tretmanskog režima. Krajnji cilj sudova za droge jest prestanak korištenja alkohola i droga. Ipak, prepoznata je vrijednost postupnog napretka poput:

- Prisustvovanje svim ročištima.
- Redovito i točno pristupanje tretmanskim obvezama.
- Aktivno sudjelovanje u tretmanu.
- Suradnja s tretmanskim osobljem.
- Podvrgavanje redovitom testiranju.

Sudovi za drogu moraju nagrađivati suradnju kao i reagirati na nepridržavanje pravila. Male nagrade za postupni uspjeh imaju važan učinak na sudionikovo samopouzdanje i osjećaj uspjeha. Pohvala suca za redovitost ili za dulji period apstinencije, poticaj tretmanskog osoblja ili suca u posebno teškim situacijama i rituali kroz koje se uspješno završene faze tretmana nagrađuju pred sudom čine male, ali važne poticaje za podizanje samopouzdanja i inspiracije za nastavak tretmana.

Sudovi za drogu provode koordiniranu strategiju koja uključuje kontinuum odgovora na opetovanu zlouporabu droge i nepoštivanje pravila. Ta strategija omogućuje zajednički plan djelovanja tretmanskog i drugog osoblja. Predstavnici pravosudnog sustava zajedno s tretmanskim osobljem razvijaju niz komplementarnih mjera za poticanje na pridržavanje pravila. Dokument s popisom ovih mjera daje se pristupniku u razdoblju orijentacije naglašavajući pritom predvidljivost, neizbježnost i neposrednost njihove primjene.

Mjerila uspješnosti

1. Tretmansko osoblje, sudac i ostalo osoblje koje sudjeluje u programu održavaju učestalu i redovitu komunikaciju sa svrhom praćenja napretka sudionika ili nepridržavanja pravila te omogućili sudu da pravovremeno reagira. Procedure za prijavljivanje nepridržavanja pravila jasno su propisane poslovníkom suda.
2. Mjere odgovora na pridržavanje i nepridržavanje pravila sudionicima su objašnjene verbalno, ali i dostavljene u pisanom obliku u razdoblju orijentacije. Osim toga, tijekom procesa tretmana povremeno ih se podsjeća na moguće mjere.
3. Mjere odgovora na pridržavanje pravila mogu biti različitog intenziteta:
  - Ohrabrenje i pohvala suca.

- Rituali i obilježavanje napretka poput odobravanja prelaska u sljedeću fazu tretmana.
- Smanjeni nadzor.
- Smanjena učestalost obveze pojavljivanja pred sudom.
- Smanjene kazne ili pristojbe.
- Odbacivanje optužbe ili smanjenje roka probacije.
- Skraćena ili zamrznuta kazna zatvora.
- Završetak procesa.

4. Mjere odgovora ili sankcije za nepoštivanje pravila uključuju:

- Upozorenja i opomene suca.
- Degradacija u fazama programa.
- Povećana učestalost obveze pojavljivanja pred sudom i testiranja na droge i alkohol.
- Ograničenja slobode u sudnici.
- Pojačani nadzor i/ili intenzitet tretmana.
- Novčane kazne.
- Rad za opće dobro.
- Sve dulje kazne zatvora (za vrijeme zatvorske kazne sudioniku mora biti omogućen tretman).
- Isključenje iz programa.

Ključna odrednica 7.

Ključna je kontinuirana interakcija suca sa svakim optuženikom.

Svrha

Sudac je voditelj sudskog tima i povezuje optuženike s tretmanom i pravosudnim sustavom. Ovaj odnos aktivnog nadzora održava se tijekom cijelog procesa povećavajući vjerojatnost zadržavanja u tretmanu kao i vjerojatnost apstinencije i ponašanja u skladu sa

zakonom. Kontinuirani nadzor suca optuženicima daje do znanja, možda i po prvi put, da predstavnik vlasti mari za njih motreći njihov napredak.

Sudovi za droge zahtijevaju od sudaca da zakorače izvan svoje tradicionalne uloge objektivnog arbitra i razviju nove vještine. Struktura suda omogućava rane i česte intervencije suca. Sudac mora biti pripremljen na poticanje prihvatljivog i sprječavanje te kažnjavanje neprihvatljivog ponašanja. Također je dobro obavješten o metodama tretmana i njihovim ograničenjima.

Mjerila uspješnosti:

1. Redovita saslušanja služe za praćenje napretka optuženika
  - Redovita saslušanja tijekom početne faze programa omogućuju provođenje pravila suda i omogućuju nadzor optuženika. Česta saslušanja također daju optuženiku uvid u vlastiti napredak i mogućnost uspoređivanja s ostalima.
  - Vrijeme između saslušanja može se smanjiti ili povećati ovisno o pridržavanju pravila i učenom napretku.
  - Na pojedino saslušanje može biti pozvano više optuženika što sucu daje priliku da ukaže na prednosti podvrgavanja programu i posljedice nepridržavanja pravila, ne samo optuženiku koji je na redu već i onima koji čekaju.
2. S obzirom na napredak u tretmanu, sud određuje mjere poticanja ili sankcioniranja.
3. Plaćanje pristojbi, kazni i/ili obeštećenja dio je tretmana optuženika. Sud nadzire uplate uzimajući u obzir optuženikovo financijsko stanje. Sud osigurava da optuženiku ne bude uskraćena mogućnost pristupanja sudu za drogu isključivo zbog nemogućnosti plaćanja pristojbi, kazni ili obeštećenja.

Ključna odrednica 8.

Nadzor i evaluacija mjere uspješnost izvršenja programskih ciljeva i streme ka učinkovitosti.

Svrha

Za učinkovito djelovanje sudova za drogu, od ključnog je značaja koordinirano upravljanje, nadzor i sustav evaluacije. Učinkovit program sudova za drogu rezultat je temeljitog inicijalnog planiranja, jasno postavljenih ciljeva i fleksibilnost koja dozvoljava provođenje potrebnih izmjena tijekom procesa.

Ciljevi programa trebali bi biti mjerljivi te jasno i nedvosmisleno opisani kako bi ih lakše razmatrale agencije za financiranje i zakonodavna tijela. S obzirom da se od sudova očekuje prikaz ostvarenih rezultata i isplativost, ključna je mogućnost sakupljanja i upravljanja informacijama o svakodnevnom nadzoru, evaluaciji kvalitete pruženih usluga te stvaranja longitudinalnih studija uspješnosti.

Sustavi za nadzor i upravljanje pružaju upraviteljima suda za droge pravovremeni pristup ključnim informacijama o programskim djelatnostima, dajući im mogućnost da:

- Osiguraju daljnji tijek programa.
- Prepoznaju probleme u začetku.
- Izmijene propisane procedure sukladno potrebama.

Jasno definirani ciljevi suda oblikuju sustav informiranja, određuju ključna područja nadzora i predlažu metode prikupljanja informacija.

Uprava programa omogućava pristup informacijama potrebnim za svakodnevnu djelatnost kao i za planiranje, nadzor i evaluaciju. Nadzor programa pruža pregled i periodičko mjerenje uspješnosti programa sukladno postavljenim ciljevima.

Evaluacija je službeni proces prikupljanja i analize podataka sa svrhom mjerenja ostvarenosti dugoročnih ciljeva programa. Evaluacija procesa ocjenjuje napredak ka ostvarenju operativnih i administrativnih ciljeva (primjerice realizira li se planirani tretman). Evaluacija ishoda procjenjuje do koje su mjere ostvareni dugoročni ciljevi (primjerice smanjenje recidivizma). Učinkoviti dizajn evaluacije ishoda trebao bi koristiti kontrolnu grupu koja nije uključena u rad suda za drogu.

Iako se evaluacija procesa i evaluacija ishoda često planiraju i provode istovremeno, informacije o evaluaciji procesa mogu biti korisne već u početnim fazama provođenja evaluacije. S druge strane, za evaluaciju ishoda potrebna je barem jedna godina kako bi se prikupili podatci i odredili rezultati, posebno u slučaju kada je potrebno pronaći i intervjuirati bivše sudionike.

Strategije evaluacije trebale bi odražavati koordiniranost i uzimati u obzir vrijeme potrebno za dobivanje mjerljivih rezultata. Studije evaluacije korisne su svima, uključujući pokroviteljske agencije i zakonodavna tijela koji ne moraju nužno biti uključeni u svakodnevno djelovanje suda. Informacije i zaključci izvedeni iz periodičkih izvješća nadzora, evaluacija procesa i longitudinalnih evaluacijskih studija mogu se koristiti za modificiranje programskih procedura, mijenjanje vrsta tretmana i donošenje odluka o nastavljanju ili širenju programa.

Informacije potrebne za upravljanje, nadzor i evaluaciju mogu već postojati unutar pravosudnog sustava i/ili vanjskom tretmanu ili agencijama za nadzor (primjerice pravosudne baze podataka, povijest bolesti, službene procjene zlorabotrebne alkohola i droge). Višestruki izvori informacija povećavaju kredibilitet i uvjerljivost zaključaka izvedenih iz evaluacija.

Mjerila uspješnosti:

1. Upravljanje, nadzor i evaluacijski procesi započinju inicijalnim planiranjem. Kao dio složenog procesa planiranja, voditelji i upravitelji sudova trebaju uspostaviti postaviti specifične i mjerljive ciljeve koji će definirati parametre prikupljanja podataka i upravljanje informacijama. Evaluators može biti bitan član tima za planiranje.
2. Podatci za nadzor i upravljanje programom mogu se prikupljati iz zapisnika koji se vode za svakodnevne programske aktivnosti, kao primjerice:
  - Broj i demografija pojedinaca podobnih za pristupanje sudovima za droge
  - Opseg i priroda problema sa zlorabotrebom alkohola i droge među onima koji su procijenjeni kao potencijalni sudionici u programu
  - Bilješke o prisustvovanju
  - Bilješke o napretku
  - Rezultati testiranja na alkohol i droge
  - Incidencija kriminalnog ponašanja među prihvaćenima u program

3. Podatci o nadzoru i upravljanju organiziraju se u formate pogodne za redovito pregledavanje koje vrše voditelji i upravitelji.
4. U idealnim uvjetima, većinu informacija potrebnih za nadzor i upravljanje prikuplja automatizirani sustav koji omogućuje pravovremene i vrijedne izvještaje. Ako automatizirani sustav nije dostupan, prikupljanje i obradu podataka potrebno je obaviti ručno. Dodatne informacije moguće je prikupiti promatranjem i/ili intervjuima sa zaposlenicima i sudionicima.
5. Automatizirani sustav za prikupljanje informacija mora biti usklađen s propisima koji štite osobne podatke od neovlaštenog pristupa i distribucije.
6. Voditelji i upravitelji trebaju često pregledavati izvješća nadzora. Prikupljeni podatci mogu se koristiti za analizu programskih operacija, poticanje učinkovitosti, modifikaciju procedura, prilagodbu ciljeva.
7. Aktivnosti evaluacije procesa trebaju se obavljati za cijelo vrijeme trajanja programa, a posebno su značajne u početnim fazama programa.
8. Ako je moguće, vanjska evaluacijska služba treba razviti i provesti evaluaciju te donijeti periodička i finalna izvješća. U protivnom, sud sam osmišljava i provodi evaluaciju prema sljedećim smjernicama:
  - Suci, tužitelji, obrana, tretmansko osoblje surađuju s evaluatorom u izradi evaluacije.
  - U idealnom slučaju vanjski evaluator pomaže stručnjaku za informacijske sustave u dizajnu i implementaciji sustava za upravljanje podacima.
  - Sud za droge omogućava evaluatoru pristup informacijama o pravosudnom sustavu i tretmanu.
  - Evaluator održava komunikaciju sa sudom za droge i redovito dostavlja podatke. Programsko osoblje može pregledavati preliminarna izvješća i na temelju njih mijenjati ciljeve i procedure.
9. Za upravljanje i nadzor, među ostalima, mogu biti korisni i sljedeći podatci:
  - Broj optuženika razmotrenih za program i ishod razmatranja.
  - Broj sudionika u programu.
  - Informacije o sudionicima, poput: dob, spol, etnička pripadnost, obiteljski status, zaposlenje, stupanj obrazovanja, trenutne optužnice, povijest činjena kaznenih djela, povijest liječenja ovisnosti, povijest bolesti, medicinske potrebe, priroda i težina problema ovisnosti.

- Broj i karakteristike sudionika (primjerice razdoblje uključenosti u tretman, razlozi za isključivanje iz tretmana).
- Broj aktivnih slučajeva.
- Obrasci zlouporabe droge dobiveni rezultatima testiranja.
- Prikupljeni podatci o prisustvovanju i opće mjere napretka u tretmanu.
- Broj i karakteristike sudionika koji su uspješno završili program.
- Broj i karakteristike sudionika koji su uspješno završili program.
- Broj sudionika koji ne dolaze na saslušanja i broj izdanih sudskih naloga.
- Broj i tipovi ponovnih uhićenja tijekom uključenosti u program.
- Broj, razlozi i trajanje kazni zatvora tijekom uključenosti u program.

10. Sud za droge treba uzeti u obzir sljedeće grupe prilikom izrade usporedbe u svrhu evaluacije:

- Sudionike koji su završili program
- Sudionike koji su odustali od programa
- Optuženike koji su bili upućeni, ali nisu započeli s tretmanom
- Optuženike koji nisu bili uključeni u program suda za droge

11. Najmanje šest mjeseci nakon izlaska iz programa, gore navedene grupe trebale bi biti ispitane kako bi se odredili dugoročni učinci programa. Informacije za prateću evaluaciju mogu uključivati:

- Kriminalno ponašanje
- Dani provedeni u pritvoru za sve prekršaje počinjene od prvog dana uključenja u program.
- Zlouporaba alkohola ili droga nakon napuštanja programa.
- Promjene u poslovnim vještinama i zaposlenosti.
- Promjene u pismenosti ili stupnjevima obrazovanja.
- Promjene u fizičkom i mentalnom zdravlju.
- Promjene obiteljskog statusa.
- Stavovi i percepcija vlastitog sudjelovanja u programu.
- Korištenje zdravstvenih i socijalnih usluga.

12. Evaluacije sudova za drogu trebale bi koristiti analize isplativosti kako bi ispitale ekonomski učinak programa. Neki od važnijih elemenata analize isplativosti su:

- Smanjenje sudskih troškova koja uključuju suđenje, savjetovanje i istražne radnje.
- Smanjenje policijskih i zatvorskih troškova.

- Smanjenje opterećenja zdravstvenog sustava.
- Povećanje ekonomske produktivnosti.

Ključna odrednica 9.

Kontinuirana interdisciplinarna edukacija promiče učinkovito planiranje, implementaciju i djelovanje sudova za drogu.

Svrha

Redovite edukacije i treninzi omogućuju da ciljeve, procedure i pravila sudova za drogu razumiju, ne samo voditelji i upravitelji, već i oni indirektno povezani s programom. Edukacije i treninzi također pomažu u osiguravanju visokog stupnja profesionalnosti, služe za učvršćivanje odnosa između pravosudnog i tretmanskog osoblja te promoviraju suradnju i predanost.

Svo osoblje sudova za drogu treba proći edukaciju i prije sudjelovanja u prvom slučaju. Interdisciplinarna edukacija pruža pravosudnom osoblju uvid u probleme tretmana, a tretmanskom osoblju približava pravosudne probleme. Edukacija također razvija zajedničko shvaćanje vrijednosti, ciljeva i operativnih procedura tretmanskih i pravosudnih komponenti. Suci i sudsko osoblje uglavnom trebaju proširiti znanje o prirodi problema zlouporabe alkohola i droga i upoznati teorijsku pozadinu i praktičnu primjenu određenih tretmanskih pristupa. Tretmansko osoblje, s druge strane, treba se bolje upoznati s pravosudnim problemima i sudskim procedurama. Svi oni trebaju razumjeti i prihvaćati standarde i procedure testiranja na droge.

Za pravosudne ili ostale službenike koji nisu direktno uključeni u program edukacija pruža pregled misije, ciljeva i operativnih procedura sudova za drogu.

Jednostavna i učinkovita metoda edukacije novog osoblja jest organiziranje posjeta postojećem sudu za droge, promatranje operativnih procedura i postavljanje pitanja. Iskustvo posjeta postojećem sudu pruža priliku novom osoblju da direktno razgovara sa svojim kolegama i sazna kako funkcionira određena uloga.

Mjerila uspješnosti

1. Ključno osoblje steklo je određeni stupanj osnovne edukacije sukladno propisanim uvjetima i operativnim procedurama. Operativne procedure također bi trebale definirati zahtjeve za dodatnom edukacijom svakog djelatnika suda.
2. Od iznimne je važnosti da svo osoblje sudjeluje u edukacijama i treninzima. Regionalni i nacionalni treninzi pružaju uvid u napretke i dostignuća ostalih sudova za drogu. Treninzi su najproduktivniji kad osoblje grupno sudjeluje. Kada je god moguće, redovita profesionalna edukacija treba biti nagrađena.
3. Ključno osoblje razvilo je programe sudova za drogu, a redovita edukacija ih institucionalizira i pomiče dalje od početnih ideja.
4. Izrađeni su syllabus i kurikulum edukacije koji opisuju ciljeve, pravila i procedure sudova za droge. Teme mogu uključivati:
  - Ciljeve i filozofiju sudova za droge.
  - Prirodu problema zlouporabe alkohola i droga, tretman i terminologiju.
  - Dinamiku apstinencije i tehnike za prevenciju relapsa.
  - Reakciju na relaps i nepoštivanje ostalih zahtjeva programa.
  - Osnovne zakonske okvire programa i pregled pravila, procedura i terminologije nadležnog pravosudnog sustava.
  - Standarde i procedure testiranja na droge.
  - Osjetljivost na probleme rase, kulture, etničke pripadnosti, spolna i seksualne orijentacije s obzirom na iste utječu na djelovanje suda za drogu.
  - Međuodnos i korelaciju između zlouporabe alkohola i droga i mentalnih bolesti.
  - Federalne, državne i lokalne zahtjevi za zaštitu podataka.

Ključna odrednica 10.

Osnivanje partnerstva između sudova za droge, javnih ustanova i udruga lokalne zajednice osigurava podršku zajednice i povećava učinkovitost sudova za droge.

Svrha

Zbog jedinstvenog položaja u pravosudnom sustavu, sud za droge je posebice prikladan za razvijanje suradnje između udruga udruga, javnih agencija pravosudnog sustava i tretmanskog sustava. Stvaranje takve suradnje proširuje spektar usluga dostupnih sudionicima programa i informira zajednicu o konceptima sudova za droge.

Sud za droge je partnerstvo između javnih, privatnih i društvenih organizacija posvećeno koordiniranom i suradničkom pristupu optuženiku. Sud za droge pruža okvir za podjelu odgovornosti i uključenost svih partnera. Sud za droge ima ključnu ulogu u formiranju društvene suradnje i kao takav može povratiti vjeru javnosti u pravosudni sustav.

Mjerila uspješnosti

1. Predstavnici suda, javnih organizacija, policije, zatvora, tužiteljstva, obrane, agencije za nadzor, tretmanskog osoblje, edukatora, zdravstvenih organizacija i vjerskih institucija redovito se susreću s ciljem pružanja smjernica programu sudova za droge.
2. Sud za droge čini sponu između društvenih udruga i pravosudnog sustava. Na taj se način javnosti pruža pristup informacijama o funkcioniranju suda, ali i sud ima pregled dostupnih društvenih servisa i problema u zajednici.
3. Partnerstvo između suda, policije i lokalnih nadzornih organa mogu izgraditi korisnu vezu između suda i optuženika u zajednici.
4. Upravni odbor formalno nadzire uključenost javnih i privatnih agencija, kao i društvenih udruga. Upravni odbor pomaže u pribavljanju i raspodjeli resursa. Posebno učinkovit način djelovanja upravnog odbora je osnivanje neprofitne organizacije koja uključuje ključne partnere suda za droge, pruža smjernice za djelovanje te prikuplja sredstva i resurse.
5. Programi i usluge sudova za droge uzimaju u obzir populaciju sudionika i zajednicu u kojoj djeluju. Sudovi pružaju priliku zajednici da se uključi kroz forume ili informativne sastanke.
6. Sud za droge upošljava profesionalno osoblje prilagođeno populaciji sudionika te osigurava kontinuirane edukacije na temu kulturalnih kompetencija.

5. Problem ovisnosti u Republici Hrvatskoj

5.1. Epidemiološki podatci

Prema istraživanjima i epidemiološkim podacima, broj osoba ovisnih o drogama u Republici Hrvatskoj nakon 1990-ih u stalnom je porastu u odnosu na prijeratne godine. Konstantno je među liječenim osobama najviše opijatskih ovisnika (80 posto). Prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, u Registru liječenih zbog uzimanja i/ili ovisnosti o psihoaktivnim drogama koji se od 1978. vodi pri Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo sveukupno je do kraja 2013. godine zabilježeno oko 34.000 živih osoba. Broj svih osoba u tretmanu u sustavu zdravstva relativno je stabilan (Droge i ovisnosti, 2015).

Tijekom 2015. godine u zdravstvenim ustanovama Republike Hrvatske, registrirano je 7.533 osoba liječenih zbog ovisnosti o psihoaktivnim drogama, od kojih je 844 osoba po prvi put bila na liječenju (11,2%) (Droge i ovisnosti, 2015). U odnosu na 2014. godinu ukupan broj liječenih ovisnika manji je za 3,6% (2014.: 7.812). Posljednje desetljeće obilježilo je smanjenje trenda novopridošlih opijatskih ovisnika. Tijekom 2015. godine na liječenju je bilo 6.123 opijatskih ovisnika, od kojih je 175 bilo liječeno po prvi put (2,9%), što je do sada najmanji udio opijatskih ovisnika od početka praćenja liječenih konzumenata i ovisnika. Među novopridošlim osobama sve je manji udio opijatskih ovisnika (20,7%), dok je sve više neopijatskih ovisnika 79,3%.

Zlouporeba više vrsta droga zastupljena je kod velikog broja ovisnika, no glavno sredstvo koje se navodi kao glavni razlog dolaska na liječenje određuje terapeut, te je prema tom kriteriju najviše osoba u 2015. liječeno zbog opijata kao glavnog sredstva (81,3%), zatim zbog zlouporebe kanabinoida (12,8%) te amfetamina (1,9%). Zlouporeba kokaina se spominje kao razlog liječenja kod 1,4% osoba i u laganom je padu u odnosu na godinu prije.

Raspodjela liječenih osoba prema dobi i tipu ovisnosti pokazuje da je opijatni tip ovisnosti najprisutniji među liječenim ovisnicima i iznosi 81,3%, dok je ovisnost o neopijatima razlog dolaska na liječenje kod 18,7% osoba. Za čitavu Hrvatsku stopa liječenih osoba zbog zlouporebe droga u odnosu na 100.000 stanovnika u dobi od 15.-64 godine iznosi 261,4, a u sedam županija stopa je viša od prosjeka Hrvatske:

- Istarska (524,6)
- Zadarska (501,6)
- Grad Zagreb (406,4)
- Šibensko kninska (432,6)
- Primorsko-goranska (332,6)
- Splitsko-dalmatinska (321,1) te
- Dubrovačko-neretvanska (309,4)

Ostale su županije imale stope niže od hrvatskog prosjeka. Prema podacima HZJZ-a, stope liječenih ovisnika koji su ovisni o opijatima pokazuju slične rezultate, te za cijelu Hrvatsku stopa iznosi 212,31.

Od ukupno 7.533 osoba liječenih tijekom 2015., većinu njih kao i prethodnih godina čine muškarci. U dobi do 20 godina bilo ih je 480 (6,4%), a najviše je liječenih ovisnika bilo u dobnoj skupini između 30 i 39 godine (3.642 osoba – 48,4%). Ovisnička populacija u Republici Hrvatskoj kao i u EU sve više stari, te u 2014. godini većina osoba bilo starije od 30 godina. Prosječna dob liječenih osoba i dalje raste, što upućuje da se osobe zadržavaju u sustavu liječenja duži niz godina, dok je broj novopridošlih stabilan (smanjenje za 3,6% u odnosu na 2014.).

5.2. Kriminalitet

Među najteže posljedice zlorabe ilegalnih droga za društvo, uz ekonomske štete i zdravstvene probleme, ubraja se kriminal i kriminalno ponašanje koje se vezuje uz ilegalne droge (Šarić i sur., 2002).

Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova tijekom 2015. godine evidentirano je ukupno 2.878 kaznenih djela, što je 5,5% više nego u 2014. kada je ta brojka bila 2.729, vezanih uz kriminalitet droga i tvari zabranjenih u sportu (Droge i ovisnosti, 2015). Prosječni udio kriminaliteta iz oblasti zlorabe droga u sveukupnom kriminalitetu na području Republike Hrvatske iznosi 4,9 % (2014.: 4,8%). Za počinjena navedena kaznena djela predmetnog oblika kriminaliteta ukupno je tijekom 2015. godine kazneno prijavljeno 1.333 osoba, (2014.:1.299), što je povećanje za 2,6% više nego u prethodnom izvještajnom

razdoblju. Uz ove podatke važno je spomenuti činjenicu kako je novim Kaznenim zakonom (KZ/11) došlo do dekriminalizacije posjedovanja droge bez namjere njezina stavljanja u promet te je takvo ponašanje ostalo sankcionirano u prekršajnoj sferi (Nikšić, 2014).

Prema podacima Državnog odvjetništva, u 2015. godini za sve modalitete kaznenog djela neovlaštene proizvodnje i prometa drogama (čl. 190. KZ-a), omogućavanje trošenja droga (čl.191 KZ-a) te neovlaštene proizvodnje i tvari zabranjenih u sportu (čl. 191.a KZ-a) po svim dobnim skupinama prijavljeno je 0,6% manje nego u 2014. godini, odnosno 1.426 počinitelja (2014.:1.434), od koji je:1.145 odraslih osoba (2014:1.080), 190 mlađih punoljetnih (2014:220) i 91 maloljetne osobe (2014:134). Prema podacima Državnog odvjetništva u 2015. prijavljeno je 91 (2014.:134) maloljetnika za kaznena djela vezanog uz zlouporabu droga, od kojih je 56 prijavljeno za KD iz čl. 190, a 35 za KD iz čl. 191. KZ-a (Droge i ovisnosti, 2015).

5.3. Zatvorenici ovisnici

Tijekom 2015. godine u zatvorskom sustavu boravilo je ukupno 1.618 zatvorenika ovisnika o drogama (svi formalnopravni statusi), što je činilo 13,98% ukupne zatvoreničke populacije u toj godini (N=11575). Ovisnici o drogama, osobe koje zloupotrebljavaju drogu, odnosno osobe s drogom uzrokovanim poremećajima čine jednu od najbrojnijih te tretmanski i sigurnosno najzahtjevnijih skupina zatvorenika. Udio zatvorenika s problemom zlouporabe droga u općoj populaciji zatvorenika iziskuje informiranost i senzibilitet s obzirom da ti zatvorenici manifestiraju specifične sklonosti i poteškoće (Knotek-Iveta i Maloić, 2001). Penalni tretman ovisnika o drogi predstavlja izuzetno složeno pitanje jer, kad je riječ o osuđenicima koji su ovisni o drogama onda, pored općih načela na kojima počiva sustav izvršenja, valja imati pred očima i niz posebnosti koje postoje kod ove populacije u cjelini i takvih osoba pojedinačno (Doležal i Jandrić, 2002).

Od 2013. godine bilježi se trend smanjivanja broja zatvorenika ovisnika o drogama, što se povezuje sa smanjivanjem ukupnog broja zatvorenika, ali i sa stupanjem na snagu novog Kaznenog zakona (KZ/11). Nakon znatnog smanjenja broja ovisnika u 2013. godini, njihov broj se nastavio smanjivati i u 2014. i u 2015. godini. Od 5.141 zatvorenika koji su

tijekom 2015. godine izdržavali kaznu zatvora izrečenu u kaznenom postupku, njih 951, odnosno 18,50% su bili ovisnici o drogama.

Od ukupnog broja navedenog u 2015. godini, 29,91% zatvorenika je uz kaznu zatvora imalo izrečenu sigurnosnu mjeru obveznog liječenja od ovisnosti, dok su kod 78,09% zatvorenika ovisnost o drogama i/ili poremećaje uzrokovane upotrebom psihoaktivnih tvari utvrdili stručni tim Centra za dijagnostiku u Zagrebu, odnosno stručni tim kaznenog tijela (Droge i ovisnosti, 2015).

Osim pada ukupnog broja zatvorenika, procjenjuje se da je na smanjeni broj zatvorenika ovisnika o drogama utjecao i početak primjene novog Kaznenog zakona. U razdoblju od 2011. godine do 2013. godine s radom je započelo svih dvanaest probacijskih ureda, te je na taj način omogućeno obavljanje probacijskih poslova na području cijele države. Od 4908 osuđenika s kojima je probacijska služba radila tijekom 2013. godine, njih 11% bili su ovisnici o drogama. Stopa recidivizma kod ovisničke populacije iznosi čak 73%, dok je udio recidivista u populaciji svih zatvorenika koji su tijekom 2013. godine zaprimljeni na izdržavanje kazne 32% (Droge i ovisnosti, 2015).

6. Procjena potrebe osnivanja sudova za droge u Republici Hrvatskoj

Javlja se pitanje o potrebi implementacije sudova za droge u pravosudni sustav Republike Hrvatske. Specijalizirani sudovi u radu se susreću s raznim ovisnostima poput alkohola, droga, kockanja i slično, ali i problema kombinacije više ovisnosti.

U Republici Hrvatskoj postoji problem ovisnosti i zato bi se neke od temeljnih odrednica i načina funkcioniranja sudova za droge mogli iskoristiti za stvaranje sličnih sudova u RH. Takvi bi sudovi mogli biti i prekršajni, a ne samo kazneni sudovi. Tako bi se sucima pružila mogućnost specijalizacije za uže područje. Na taj bi se način izbjegla česta situacija u kojoj su postajali suci „opće prakse“.

Unutar specijaliziranih sudova djelovao bi tretmanski tim. Socijalni bi pedagog bio dio tog tima, radio bi kao vanjski suradnik ili kao medijator koji instituciju povezuje s ustanovama koje pružaju razne vrste rehabilitacijskog tretmana. Socijalni pedagog, stručnjak

koji posjeduje znanja iz prava, tretmanskog rada, alternativnih sankcija, individualnog rada s počiniteljima kaznenih djela svakako je stručnjak koji bi uvelike doprinio radu specijaliziranih sudova. S obzirom da je za uspješan tretman osuđenih ovisnika bitan rad kvalitetnih stručnjaka, timski rad te uspješna suradnja svih institucija zaduženih za tretman ovisnika (Jandrić, 2006) socijalni pedagozi mogli bi dati veliki doprinos.

Specijalizirani bi sudovi mogli biti regionalno organizirani te se baviti onim problemima koji su u toj regiji najzastupljeniji. Autorica smatra kako bi njihov rad bio vrlo koristan s obzirom da bi pružili mogućnost boljeg rješavanja određenih problema. Kao što je već spomenuto, suci bi bili specijalizirani za određeni problem i uz pomoć interdisciplinarnog tima stručnjaka taj bi problem brže i efikasnije rješavali. Bavili bi se prekršajima i kaznenim djelima i određeni bi se slučaj mogao dulje i preciznije pratiti.

Sudovi bi se mogli specijalizirati i za druge nove ovisnosti koje se pojavljuju u regiji gdje djeluju. Primjerice, ovisnost o alkoholu i/ili ovisnost o kockanju su primjeri ovisnosti kojima bi se specijalizirani sudovi također mogli baviti. Kaznena djela ili prekršaji počinjeni zbog ovisnosti mogli bi se riješavati pri specijaliziranim sudovima, gdje bi slučajeve vodili educirani suci koji bi mnogo znali ne samo o tom određenom području već i o resursima za tretman u zajednici i mogli bi, kao što je već spomenuto, dulje i preciznije pratiti slučaj i počinitelja.

Brojni prekršaji i kaznena djela koja u pozadini imaju neku vrstu ovisnosti dobar su pokazatelj potrebe za implementacijom ovakvih sudova u pravosudni sustav Republike Hrvatske. Autorica smatra kako je nužna specijalizacija sudaca za određeno područje, veće mogućnosti tretmana za počinitelje i bolja međusustavna suradnja, a specijalizirani sudovi nude upravo navedeno.

7. Evaluacija rada sudova za droge u SAD-u

Izrada evaluacijske studije za procjenu uspješnosti rada suda za droge obuhvaća dugotrajno prikupljanje širokog spektra statističkih podataka (broj ovisnika, broj kaznenih djela, broj od strane suda procesuiranih ovisnika, broj recidivista, cijena rada sudova, troškovi penalnih ustanova i sl.). Uz to, na području SAD-a ovi su sudovi mnogobrojni, a međusobno se značajno razlikuju po mogućnostima pružanja tretmanskih usluga i podršci zajednice. To je

razlog iz kojeg od osnivanja sudova za droge 1989. godine nije napravljeno mnogo evaluacijskih studija. U sljedećem tekstu pobliže će se predstaviti glavni zaključci autora nekih od provedenih studija.

1. Procesna evaluacija: Razmišljanja o modelu sudova za droge (eng. Perspectives on the Drug Court Model Across Systems: A Process Evaluation)

Wolfe i sur. (2012) u ovom članku izvještavaju o rezultatima procjene uspješnosti Suda za droge u San Mateo, Kalifornija. Evaluacija je osmišljena kako bi se dokumentirala povijest programa, kako bi se istražile prednosti, ali i područja koja se mogu unaprijediti te kako bi se procijenili odnosi među dionicima.

Metode su uključivale pregled dostupnih dokumenta o programu sudova za droge, intervju s ključnim dionicima i fokus grupe s zaposlenicima. Projektni je tim pregledao dokumente koji opisuju rad suda u San Mateo-u, uključujući priručnik za pridržavanje najboljih standarda rada, vodič za sudionike i dva prijedloga za dodjelu bespovratnih sredstava za savezno financiranje. Informacije pronađene u ovim dokumentima korištene su za osmišljavanje pitanja za intervju s ključnim dionicima.

U rad suda bili su uključeni pravosudni djelatnici (probacijski službenici, sudski službenici, okružni tužitelj, branitelj i sl.) te razno tretmansko osoblje. Od voditelja odjela zatraženo je da odrede osobu ili dvije koji bi najbolje mogle predstaviti iskustvo rada njihovog odjela. Ukupno je provedeno 16 intervjua. Sudionici su trebali opisati svoju ulogu u radu suda, navesti i pojasniti snage i ograničenja suda, utjecaj rada suda na njihov vlastiti rad, komunikaciju među zaposlenicima te odnos s klijentima.

Dvije fokus grupe provedene su s klijentima koji su sudjelovali u radu suda. Jedna je grupa uključivala klijente koji su bili uključeni u program manje od šest mjeseci, a druga je grupa uključivala klijente koji su bili uključeni više od šest mjeseci. Uzorak je bio pogodan, a uključeni su bili oni pojedinci koji su na dan kada je na rasporedu bila zakazana fokus grupa došli na rutinsko testiranje na drogu. Svaki je sudionik ispunio obrazac u kojim je potvrdio pristanak i svi su dobili pitanja nedugo prije početka fokus grupe.

Pitanja su se odnosila na to kako su se sudionici odlučili uključiti u rad suda, na usluge koje su dobili, na utjecaj suda na njih te na moguće prijedloge za poboljšanje rada suda. U

obje fokus grupe sudjelovalo je 11 sudionika, prosječna je dob bila 34 godine, a raspon starosti bio je od 19 do 54 godine. Većinu uzorka činili su muškarci (73%), a po rasno/etničkoj podjeli bilo je 36% bijelaca, 27% afroamerikanaca i 36% latinoamerikanaca. Primarna droga ovisnosti bila je metamfetamin (45%), zatim kokain (37%) te alkohol i marihuana (18%).

Ciljevi ove evaluacije bili su dokumentirati povijest i razvoj suda, ispitati snage i ograničenja, procijeniti povezanost komponenti suda te opisati učinak istih na sud i proces tretmana. Saznanja dobivena u intervjuima s glavnim dionicima i fokus grupe s klijentima pokazale su približno slične stavove o funkcioniranju suda.

Jedan od pozitivnih rezultata nastao kao rezultat rada unutar modela sudova za drogu bio je suradnja i komunikacija među odjelima koji sudjeluju u radu. Pravosudno osoblje i tretmansko osoblje postalo je više svjesno o obujmu rada koji kolege odrađuju. Obje su grupe izrazile povećanje svjesnosti o radu suda, tipovima tretmana, procesu ovisnosti i potrebama klijenata s problemom ovisnosti.

Suradnja razvijena kroz proces rada Suda za drogu stvorila je temelje za implementaciju Zakon o suzbijanju zlouporabe droge i prevenciji kriminalnog ponašanja iz 2000. godine. Svrha je zakona osobe osuđene za prekršajna djela zlouporabe droge uključiti u tretman, a ne smjestiti u penalne ustanove.

Sudovi za droge zahtijevaju multidisciplinarni rad. Sud kao pravosudno tijelo, proces tretmana osuđenika, ali i zdravstveni sustav koji financira tretman imaju vlastiti sustav rada. Uspješna suradnja navedenih tijela zahtijeva poštovanje i razumijevanje uloge drugih u timu. Važnost kvalitetne komunikacije u tom nastojanju prepoznata je od strane svih sudionika.

Još se jedna pouka odnosi na konkurentske interese. Sudski sustav u San Mateo zahtijeva da se provjeri ispunjavaju li potencijalni sudionici sve potrebne uvjete i da se to učini prema sudskom kalendaru. Međutim, obrada traje dulje nego što to sudski kalendar dozvoljava te se sudionike uključuje u proces tretmana prije nego su obrada i procjena završene, a odgoda bi sudskog kalendara narušila prava sudionika. Ovaj bi se problem mogao riješiti ukoliko bi obrada sudionika spadala pod opus rada pravosuđa, a procjena vezana uz konzumaciju alkohola i droga pod opus rada tima za tretman. Iako se ovaj problem može riješiti, uvijek postoji mogućnost da se obrada i procjena klijenata ne stigne učiniti prije prvog pojavljivanja na sudu.

Prednosti Sudova za droge vidljive su svim dionicima. Problemi koji prate prenapučenost penalnih ustanova i recidivizam među onima koji su uključeni u pravosudni sustav ukazuju na potrebu za novim i kreativnim rješenjima problema zlouporabe droge. Sudovi za droge pružaju alternativu zatvaranju koja se bavi problemom koji je doveo do kriminalnog ponašanja i uhićenja klijenta. Sudovi za droge okupljaju stručnjake iz različitih sustava, a posebice pravosuđa i sustava za tretman, kako bi zajedno radili na oporavku osuđenika, ali i zaštiti javne sigurnosti.

2. Sistematičan pregled utjecaja sudova za droge za punoljetne korisnike (eng. Systematic review of the impact of adult drug treatment court)

Brown (2011) navodi kako dominantnost ne-eksperimentalne i kvazi-eksperimentalne literature ukazuje na dobrobit Sudova za droge u odnosu na tradicionalni pristup pravosudnog sustava. Ograničen broj ispitivanja kojima se ispituje ishod ukazuje na činjenicu da je manje vjerojatno da će se sudionici sudova za drogu uključiti u zlouporabu droga tijekom sudjelovanja u programu, nego osuđenici koji su uključeni u tradicionalni pristup. Treba uzeti u obzir činjenicu da sudionici sudova za drogu prolaze jasniji protokol za testiranje na drogu, a ostali osuđenici testiraju se onda kada nadređena osoba sumnja u njihov relaps, i to utječe na manju odnosno veću vjerojatnost. To je stvar uređenja sustava, a ne stvarne zlouporabe.

Sudovi za droge pružaju mnogo opcija za rješavanje problema kršenja pravila programa. Povećana učestalost testiranja na droge, sudske intervencije te poboljšanje usluga tretmana često su mjere koje se koriste, dok je zatvaranje tradicionalnija strategija za rješavanje kršenja pravila programa.

Smanjenjem broja zatvorskih kazni mogli bi se smanjiti troškovi s obzirom da tretman sudova za droge sustav opterećuje puno manje nego smještaj u penalnim ustanovama. Izuzetak mogu biti dodatni troškovi pružanja usluga onima s komorbiditetom te zahtijevaju znatne dodatne specijalističke resurse. Nešto na što treba obratiti pozornost jest odabir odgovarajućih sudionika i tretmana za iste temeljene na povijesti i potrebama.

Pojedinci koji ne ispunjavaju uvjete za sudjelovanje u procesu tretmana sudova za droge nisu idealna usporedna skupina s obzirom na povijest činjenja kaznenih djela, komorbiditet i sl. Također, nije moguće praviti usporedbu između sudionika koji su uspješno završili program i onih koji to nisu uspjeli učiniti.

Nisu ispitani čimbenici podložni promjeni kao što su primjerice promjene suca, promjene u praksama provedbe zakona, promjene u uvjetima podobnosti za sudjelovanje u programu, promjene tretmanskog osoblja ili ostalih komponenti sudova za droge. Ta područja zahtjevaju dodatno istraživanja.

Zaključno, rijetko se provodilo praćenje nakon završetka sudjelovanja u programu. Svakako su potrebne dugoročnije studije. Ostaje upitno pokazuju li sudionici smanjenje u činjenju kaznenih djela nakon završetka programa i postižu li poboljšanja na poljima života poput pronalaska i zadržavanja posla te dodatne edukacije.

3. Utjecaj sudjelovanja u procesu suda za droge na oporavak; sistematični pregled. (eng. The Impact of Drug Treatment Courts on Recovery: A Systematic Review)

Wittouck i sur. (2013) navode kako rezultati ovog rada pokazuju da sudjelovanje u procesu sudova za drogu uzrokuje smanjenje zlouporabe droga. Sudionici koji nisu uspjeli apstinirati, često su prestali koristiti droge poput heroina i počeli koristiti manje štetne droge poput marihuane. Trenutno je dostupno vrlo malo informacija o dugoročnim učincima sudjelovanja u procesu suda za drogu na zlouporabu droga. Iako podatci iz samoiskaza sudionika pokazuju obećavajuće rezultate, nedostaju podatci testiranja na droge koji bi to potvrdili. Sudionici su također smanjili konzumaciju alkohola.

Iako je važnost tema poput zapošljavanja i stanovanja prepoznata u literaturi vezanoj uz oporavak i suzbijanje zloupotrebe droga, samo se mali broj studija vezanih uz procjenu rada sudova za droge usredotočuje na te teme. Nedostatak empirijskih podataka o utjecaju sudova za droge na životne domene vezane uz droge može se objasniti na dva načina. Prvi je razlog taj da se sudovi za droge prvenstveno usredotočuju na zlouporabu droga i kaznena djela vezana uz zloupotrebu droga što rezultira nedovoljnom pozornosti prema drugim životnim područjima na koje droga utječe. Drugi je razlog taj da istraživanja vezana uz rad sudova za droge još nisu dostigla razinu trenutnog stanja istraživanja oporavka, što rezultira nedostatkom usredotočenosti na određene domene života.

Ne može se očekivati da će se usmjeravanjem fokusa samo na zloupotrebu droga poboljšati i sva druga životna područja. Nudeći intervencije koje su specifično usmjerene na poboljšanje ostalih životnih domena vezanih uz korištenje droga, pažnja se daje rezultatima koji su prikupljeni od strane samih sudionika. Drugim riječima, takve intervencije počinju od

vlastitih iskustava i očekivanja korisnika. Kada sudionici dožive napredak u onim životnim domenama koje smatraju bitnima, a samim time i u kvaliteti života, može se pozitivno utjecati na njih i njihove stavove prema zloupotrebi droga i činjenju kaznenih djela.

Zbog dominantnog fokusa na zluporabu droga i činjenja kaznenih djela, istraživanja vezana uz utjecaj sudjelovanja u procesu sudova za droge ne pokazuju dovoljan interes za druge životne domene koje su povezane uz korištenje droga te za kvalitetu života sudionika. Te se životne domene mogu poboljšati ukoliko se obuhvate radom nekih istraživanja. Politika i praksa sudova za droge trebala bi se prilagoditi nedavnim nalazima istraživanja oporavka i prestanka korištenja te usredotočiti na poboljšanje kvalitete života sudionika.

U radu sa sudionicima treba se prilagoditi jedinstvenim problemima s kojima se suočavaju sudionici, čime se osigurava individualniji pristup. Dokazano je kako postoji velika interpersonalna varijabilnost između sudionika u procesu sudova za droge te se učinkovitost procesa razlikuje s obzirom na te varijabilnosti. S obzirom da se očekuje smanjenje zluporabe droga i incidencije činjenja kaznenih djela zbog boljih životnih okolnosti za korisnike buduća bi istraživanja o učinkovitosti sudova za droge trebala proširiti fokus i proučavati kratkoročne i dugoročne učinke na kvalitetu života sudionika.

Marlowe (2011) navodi kako se niti od jedne intervencije ne može očekivati da će uspjeti kod svakog pojedinca. Razne su znanosti i znanstvene discipline došle do spoznaje kako su određeni programi za ciljane skupine učinkoviti, a za skupine koje nisu ciljani nisu učinkoviti ili su čak štetni. Znanost koja može uskladiti najprikladnije usluge sa svojim klijentima kako bi se optimizirali ishodi i najdjelotvornije iskoristila sredstva. Sudovi za droge nisu iznimka.

Više od dva desetljeća istraživanja utvrdila su koji pojedinci najbolje reagiraju na model sudova za droge i donose najveći povrat ulaganja za porezne obveznike. To su pojedinci koji imaju negativne čimbenike rizika za neuspjeh u manje intenzivnom liječenju ili nadzornim programima i koji zadovoljavaju dijagnostičke kriterije za ovisnost o supstanci.

Dokazi pokazuju da sudovi za droge mogu potencijalno udvostručiti svoju učinkovitost i isplativost usmjeravanjem svih napora na visoko rizičnu / visoko potrebnu ciljanu populaciju. Neki će sudovi za droge morati preispitati svoje trenutne kriterije odabira i, u nekim slučajevima, udvostručiti svoje napore kako bi osigurali da se u budućnosti prihvati dobro odabrana ciljana populacija. Nažalost, ne postoji nedostatak ovisnika zatvorenika. Što

više sudovi za droge zadovolje potrebe tih pojedinaca, oni i njihove obitelji bit će zdraviji, a naša će zajednica biti sigurnija.

8. Moguća uloga socijalnog pedagoga u radu potencijalnih sudova za droge u RH

Socijalni je pedagog stručnjak koji se bavi prevencijom, detekcijom, dijagnosticiranjem, ranim intervencijama i tretmanom, procesuiranjem i brigom za djecu, mlade i odrasle osobe s rizikom za poremećaje ili s poremećajima u ponašanju, te njihovim socijalnim okruženjem (HZZ, 2017)

Bavi se planiranjem i provedbom individualnog i grupnog rada s korisnikom, odgojno-savjetodavnog rada, izvaninstitucionalnog rada, te rada usmjerenog na životni prostor pojedinca. Korisniku pomaže razvijati različite vještine kao što su empatija, odgovornost za vlastiti profesionalni razvoj, samopromatranje, interpersonalna komunikacija i sl. Suraduje s obitelji korisnika, s ostalim osobama u okruženju korisnika, s interdisciplinarnim timovima itd. Socijalni pedagog priprema, vodi i evaluira sociopedagoške projekte i obavlja analitičko-istraživački rad za potrebe prakse.

Svaki socijalni pedagog treba imati stručna znanja i vještine iz područja socijalne pedagogije, razvojne psihologije, komunikologije, sociologije, penologije, kriminologije i medicine.

Socijalni pedagog mora biti emocionalno zrela osoba, imati razvijene socijalne i komunikacijske vještine, te pozitivne vrijednosne orijentacije. U svom radu često se susreće s djecom koja imaju određene poteškoće u odrastanju. Stoga je potrebno imati visok stupanj empatije, te sposobnosti prepoznavanja djetetovih potreba.

Zapošljavanje socijalnih pedagoga moguće je u savjetovalištima, vrtićima, osnovnim i srednjim školama, dječjim i učeničkim domovima, institucijama socijalne skrbi, odgojnim domovima za djecu i mlade, socijalnim ustanovama, institucijama za mentalno zdravlje, ustanovama za odgoj djece i mladeži s poremećajima u ponašanju, državnom odvjetništvu, sudovima, kazneno-popravnim ustanovama, zatvorima, policijskim postajama, psihijatrijskim

klinikama i istraživačkim centrima. Uključuju se i u izvannastavne i izvan obiteljske aktivnosti u djelatnostima lokalnih zajednica, nevladinih organizacija, stručnih i humanitarnih organizacija i slično.

Socijalni pedagozi sudjeluju u tretmanu ovisnika u zatvorima i kaznionicama, bolnicama, terapijskim zajednicama te udrugama za pomoć ovisnicima. S obzirom da je tretman osoba koje su počinile kazneno djelo vezano uz zloupabu droge temelj rada sudova za droge, autorica je mišljenja kako su socijalni pedagozi kompetentni za rad unutar stručnog tima za tretman sudova za droge.

Osim sudjelovanja u samom procesu tretmana, socijalni bi pedagozi mogli odigrati važnu ulogu u procesu povezivanja pravosudnog sustava s ustanovama koje nude usluge tretmana. S obzirom na znanja koju posjeduju, socijalni pedagozi bili bi u mogućnosti dobro procijeniti koja je ustanova najbolja za određene pojedince i mogli bi s tom ustanovom stupiti u kontakt i dogovoriti pojedinosti.

Danas u svijetu postoji niz različitih preventivnih programa s ciljem smanjenja zlouporabe ilegalnih droga. Svi se ti programi konceptualno mogu svesti na pružanje informacija o štetnosti droga, sugeriranje različitih alternativa aktivnosti kojima se ciljanu skupinu nastoji odmaknuti od ilegalnih droga. To su primjerice radionice o kvalitetnom rješavanju interpersonalnih problema i razvijanju vještina otpora prema štetnim utjecajima (Kozary, 2012). S obzirom na prethodno navedene kompetencije socijalnih pedagoga, autorica smatra kako bi se preventivni rad (na čelu sa socijalnim pedagozima) mogao ukomponirati u rad specijaliziranih sudova. Kombinacija prevencije i intervencije koja se odvija unutar specijaliziranih sudova mogla bi napraviti pozitivan pomak u grani prevencije ovisnosti.

Autorica je u svibnju 2016. godine prisustvovala ročištu suda za droge u Terre Haute, SAD (Vigo County Drug Court). Primjetno je kako su stručnjaci iz tretmana koji su na ročištu razgovarali s osuđenima struka srodnih socijalnim pedagozima. U razgovoru s tretmanskim osobljem autorica je primjetila kako se rad na sudu za droge ne razlikuje u mnogočemu od rada u tretmanu s primjerice zatvorenima stoga je mišljenja kako bi socijalni pedagozi u slučaju implementiranja modela sudova za droge u pravosudni sustav Republike Hrvatske mogli odigrati bitnu ulogu u procesu tretmana.

U procesu rehabilitacije; vraćanju kriminalaca na način života u kojemu se poštuje zakon, kroz tretman (Damjanović i sur., 2002), socijalni pedagozi mogli bi biti uključeni kao provoditelji tretmana, ali i kao voditelji edukacija i raznih radionica, kao supervizori i evaluatori rada.

9. Zaključak

Problem zlouporabe droge globalni je problem, te uvelike utječe na razvoj društva. Uz problem zlouporabe javljaju se problemi ovisnosti o drogama i kriminalno ponašanje uzrokovano konzumacijom i/ili radnjama vezanim uz transfer droge.

Mnoge države svijeta ulažu velike napore i resurse u rješavanje prije navedenih problema. Iako se svi sustavi jedne države trebaju boriti protiv problema vezanih uz zlouporabu droga, sustav čija je odgovornost najveća jest pravosudni sustav. U ovom je radu opisan rad specijaliziranih sudova za kaznena djela koja uključuju zlouporabu ilegalnih droga u Sjedinjenim Američkim Državama.

Početak osnivanja sudova specijaliziranih za kaznena djela koja uključuju zlouporabu ilegalnih droga bio je 1989. godine, a od tada pravosuđe SAD-a radi na poboljšavanju rada sudova ne bi li njihova uspješnost bila što veća. Uloženi naponi usmjereni su uglavnom na implementiranje sudova u pravosuđe svake savezne države SAD-a i stavljanje naglaska na tretman osoba počinitelja kaznenih djela vezanih uz zlouporabu ilegalnih droga i smanjenje punitivnosti.

Glavni dokument koji definira rad ovih sudova jest „10 glavnih odrednica“. Taj dokument opisuje deset ključnih komponenti koje pružaju pregled filozofije rada i zahtjeva sudova za droge.

Odrednice su sljedeće:

1. Sudovi specijalizirani za kaznena djela koja uključuju zlouporabu ilegalnih droga integriraju pravosudni sustav i tretmanske usluge vezane za alkohol i droge.

2. Zajedničkim konzistentnim pristupom tužiteljstvo i branitelj teže ostvarenju javne sigurnosti, poštujući pritom prava sudionika ostvarena u sudskom procesu.
3. Optuženici koji ispunjavaju uvjete pristupanja sudu za droge rano se otkrivaju i uključuju u program.
4. Sudovi za droge omogućuju neprekidanu dostupnost tretmana i rehabilitacijskih servisa.
5. Apstinencija se nadzire učestalim testiranjima na alkohol i droge.
6. Postupanje suda određeno je koordiniranom strategijom.
7. Ključna je kontinuirana interakcija suca sa svakim optuženikom.
8. Nadzor i evaluacija mjere uspješnost izvršenja programskih ciljeva i streme ka učinkovitosti.
9. Kontinuirana interdisciplinarna edukacija promiče učinkovito planiranje, implementaciju i djelovanje sudova za drogu.
10. Osnivanje partnerstva između sudova za droge, javnih ustanova i udruga lokalne zajednice osigurava podršku zajednice i povećava učinkovitost sudova za droge.

S obzirom da je jedan od ciljeva ovog rada iznijeti procjenu potrebe implementiranja ovakvih sudova u pravosuđe Republike Hrvatske, bitno je spomenuti stanje problema ovisnosti u RH. Tako je prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, u Registru liječenih zbog uzimanja i/ili ovisnosti o psihoaktivnim drogama do kraja 2013. godine zabilježeno oko 34.000 živih osoba. Zanimljivo je kako je zlouporaba više vrsta droga zastupljena kod velikog broja ovisnika, te ovaj podatak može dovesti do pitanja idu li uz ovisnost o raznim drogama i neke druge ovisnosti (primjerice ovisnost o alkoholi ili kockanje).

Što se tiče kriminaliteta vezanog uz zlouporabu droga u Republici Hrvatskoj, 2017. godine prosječni udio kriminaliteta iz oblasti zlouporabe droga u sveukupnom kriminalitetu iznosi 5,1%, dok je 2016 iznosio 4,9% (Vlada Republike Hrvatske, 2017).

Jedan od razloga nastanka sudova specijaliziranih za kaznena djela koja uključuju zlouporabu ilegalnih droga bio je prenapučenost penalnih ustanova zbog tzv. začaranog kruga koji se odvijao. S obzirom da su zatvorenici služili kazne zatvora zbog ovisnosti na kojoj tijekom izdržavanja kazne zatvora nije ni na koji način radilo, zatvorenici su nerijetko odmah po izlasku iz zatvora recidivirali i nakon kratkog se vremena vraćali na služenje kazne zatvora.

U Hrvatskoj je tijekom 2015. godine u zatvorskom sustavu boravilo 1.618 zatvorenika ovisnika o drogama, što je činilo 13,98% ukupne zatvoreničke populacije u toj godini. Osobe s drogom uzrokovanim poremećajima čine jednu od najbrojnijih te tretmanski i sigurnosno najzahtjevnijih skupina zatvorenika.

Incidencija kaznenih djela koja u pozadini imaju zlouporabu droga dobar su pokazatelj potrebe implementacije specijaliziranih sudova u pravosuđe RH. Takvi bi sudovi svojim radom doprinijeli boljem rješavanju problema ovisnosti, problemu bi se moglo ozbiljnije pristupiti i mogli bi se riješiti dodatni problemi koji nastaju kao posljedica zlouporabe droga.

Pitanje evaluacije rada specijaliziranih sudova kompleksno je pitanje, no istraživanja koja su obrađena u ovom radu došla su do sličnih zaključaka. Rad specijaliziranih sudova uvelike doprinosi smanjenju prenapučenosti penalnih ustanova. Pruža se alternativa zatvorskoj kazni koja je ujedno za pravosudni sustav jeftinija opcija. Istraživanja ne daju odgovor na dugoročne i kratkoročne posljedice sudjelovanju u procesu tretmana unutar specijaliziranih sudova, no potvrđuju smanjenje incidencije za veliki broj osoba uključenih u isti.

Nakon procjene potrebe za implementacijom sudova u pravosuđe RH javlja se pitanje stručnjaka koji će biti uključeni u tretmanski rad. S obzirom na kompetencije i znanja koje stječu tijekom studija, socijalni pedagozi javljaju se kao najbolja opcija. Socijalni pedagozi mogli bi sudjelovati u tretmanskome radu suda, mogli bi djelovati kao medijatori između pravosuđa i raznih ustanova koje pružaju specifične usluge tretmana te bi mogli doprinijeti u procesu edukacije novih stručnjaka, supervizije i evaluacije rada.

10. Literatura

1. Belenko, S. (1998). Research on drug courts: A critical review. *National Drug Court Institute Review*, 1(1), 1-27.
2. Brown, R. T. (2011). *Perspectives on the Drug Court Model Across Systems: A Process Evaluation*. Preuzeto 16. veljače 2018. s internetske stranice: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3347910/>

3. Buđanovac, A., Jandrić, A. (2002). Stavovi konzumenata o nekim aspektima problematike droga i prevenciji u odnosu na učestalost korištenja i vrste droga. *Kriminologija i socijalna integracija*, 10(2), 175-190.
4. Butorac, K. (2010). Neka obilježja osobnosti kao prediktivni čimbenici zlorporabe i ovisnosti o drogama i alkoholu. *Kriminologija i socijalna integracija*, 18(1), 79-98.
5. Csete, J., Tomasini-Joshi, D. (2015). *Drugcourts: Equivocal evidence on a popular intervention*. Preuzeto 29. travnja 2018. s internetske stranice:
<https://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/drug-courts-equivocal-evidence-popular-intervention-20150518.pdf>
6. Cvjetko, B. (2003). Kazнено zakonodavstvo i kaznenopravna reakcija na kazнено djelo zlorporabe opojnih droga u Republici Hrvatskoj. *Hrvatski ljetopis za kazнено pravo i praksu (Zagreb)*, 10(2), 909-939.
7. Damjanović, J., Jandrić, A., Doležal, D. (2002). Uloga rehabilitacije u svjetlu novih promjena unutar zakona o izvršavanju kazne zatvora. *Kriminologija i socijalna integracija*, 10(1), 49-58.
8. Doležal, D., Jandrić, A. (2002). Institucionalni penološki programi s ovisnicima o ilegalnim drogama. *Kriminologija i socijalna integracija*, 10(2), 105-117.
9. Droge i ovisnosti (2015). *Stanje suzbijanja zlorporabe droga u 2015*. Preuzeto 19. studenog 2017. s internetske stranice:
<https://drogeiovisnosti.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Me%C4%91unarodni%20dan/2016/Stanje%20suzbijanja%20zlorporabe%20droga%202015.%20-%20preliminarni%20podaci.pdf>
10. Galić, D. (2007). Prikaz knjige: Droga (ne)rješiv problem. *Policija i sigurnost*, 16(1-2), 113-116.
11. Hora, P. F. (2002). A dozen years of drug treatment courts: Uncovering our theoretical foundation and the construction of a mainstream paradigm. *Substance use & misuse*, 37(12), 1469-1488.
12. HZZ (2017). *E-usmjeravanje Socijalni pedagog/ Socijalna pedagoginja*. Preuzeto 1. prosinca 2017. s internetske stranice:
<https://e-usmjeravanje.hzz.hr/socijalnipedagog>
13. Ivandić Zimić, J. (2010). Rizični čimbenici za pojavu ovisnosti o drogama s nasglaskom na čimbenike u obiteljskom okruženju. *Kriminologija i socijalna integracija*, 19(1), 65-81.

14. Jandrić, A. (2006). Izvaninstitucionalni programi rada s ovisnicima o ilegalnim drogama: Mogućnosti izricanja alternativnih sankcija punoljetnim osuđenim ovisnicima. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci (1991)*, 27(2), 1033-1053.
15. King, R. S., Pasquarella, J. (2009). *Drug Courts. A review of the evidence*. Preuzeto 28. rujna 2017. s internetske stranice:
<http://sentencingproject.org/wp-content/uploads/2016/01/Drug-Courts-A-Review-of-the-Evidence.pdf>
16. Klarić, D. (2007). Današnji trendovi kriminala u svezi sa zloporabom droga i važne karakteristike kriminalističko-metodičkog pristupa u suzbijanju. *Policija i sigurnost*, 17(3-4), 219-242.
17. Knotek-Iveta, Ž., Maloić, S. (2001). Prevencija i suzbijanje ovisnosti o drogama u uvjetima institucionalnog tretmana-prikaz programa. *Kriminologija i socijalna integracija*, 9(1-2), 33-49.
18. Kozary, D. (2012). Programi zasprječavanje zloporabe opojnih droga u svijetu i Hrvatskoj. *Pravni vjesnik*, 28(1), 193-206.
19. Maloić, S., Mažar, A., Jandrić Nišević, A. (2014). Zloporaba droga-pristupi, paradigme i načini rada u okviru probacije. *Ljetopis socijalnog rada*, 20(3), 481-508.
20. Marlowe, D. B. (2011). *Targeting the right participants for adult drug courts*. Preuzeto 16. travnja 2018. s internetske stranice:
<https://ndcrc.org/resource/targeting-right-participants-adult-drug-courts-fact-sheet/>
21. Milivojević, L. (2008). Suzbijanja nezakonite trgovine opojnim drogama na međunarodnom planu s osvrtom na hrvatsko kazнено zakonodavstvo. *Policija i sigurnost*, 18(1), 49-64.
22. NADCP (2017). *The foundation of justice reform*. Preuzeto 8. studenog 2017. s internetske stranice:
<http://www.nadcp.org/treatmentcourts/>
23. NCJRS (2004). *Defining drug courts: The key components*. Preuzeto 25. listopada 2017. s internetske stranice:
<https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/bja/205621.pdf>
24. Nikšić, S. (2014). Prekršajna djela zloporabe droga i učinci nakon dekriminalizacije kaznenog djela posjedovanja droge bez namjere njezina stavljanja u promet te osvrt na neke aspekte prekršajnog zakona. *Hrvatski ljetopis za kazнено pravo i praksu (Zagreb)*, 21(2), 619-641.
25. Petrović, Ž. (2009). Fenomenologija zloporabe droga u Republici Hrvatskoj s osvrtom na trenutnu situaciju u svijetu. *Kriminologija i socijalna integracija*, 17(2), 115-138.

26. Stinchcomb, J. B. (2010). Drug courts: Conceptual foundation, empirical findings and policy implications. *Drugs: education, prevention and policy*, 17(2), 148-167.
27. Šarić, J., Sakoman, S., Zdunić, D. (2002). Zlouporaba droga i uključenost u kriminalno ponašanje. *Društvena istraživanja*, 11(2-3), 353-377.
28. Tripalo, D. (2003). Kaznenopravni aspekti zlouporabe droga. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)*, 10(2), 553-585.
29. Vlada Republike Hrvatske 2017. *Izješće o provedbi nacionalne strategije i akcijskog plana suzbijanja zlouporabe droga za 2017. godinu*. Preuzeto 19. lipnja s internetske stranice: <https://vlada.gov.hr>
30. Wittouck, C., Dekkers, A., De Ruyver, B., Vanderplasschen, W., Laenen, F. V. (2013). The Impact of Drug Treatment Courts on Recovery: A Systematic Review. Preuzeto 21. prosinca 2017. s internetske stranice: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3618932/>
31. Winick, B. J. (2003). Therapeutic Jurisprudence and Problem Solving Courts. *Fordham Urban Law Journal*, 30(3), 1055-1103.
32. Wolfe, E. L., Guydish, J., Woods, W., Tajima, B. (2012). *Perspectives on the Drug Court Model Across Systems: A Process Evaluation*. Preuzeto 5. siječnja 2018. s internetske stranice: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3347910/>